

gazeteciler için
**PRATİK
KILAVUZ**



IPS İletişim Vakfı Yayınları: 2
Dostlukyurdu Sok. 10/7, 34400 Çemberlitaş-İstanbul
Tel (0212) 5188376-77. Faks: (0212) 5188375
E-posta: ipsist@yahoo.com

Teknik Üretim: IPS İletişim Vakfı
Baskı ve Cilt: Mart Matbaacılık Sanatları LTD.
Tel: (0 212) 212 03 39 Pbx

Heinrich Böll Vakfı'nın katkılarıyla

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	1
Giriş.....	4
1. Bölüm Basın özgürlüğü ilkesini tanımlayan temel belgeler.....	7
2. Bölüm Meslek ahlakına ilişkin başvuru belgeleri.....	13
3. Bölüm Araştırmacıların bireysel ve toplu korunmasına ilişkin esaslar.....	33
4. Bölüm Gazetecileri ve diğer görevlileri koruma yöntemleri - BBC örneği.....	55
5. Bölüm İlk yardım yöntemleri	63
6. Bölüm Basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılmasına ilişkin esaslar ve yöntemler.....	78
7. Bölüm Araştırma raporunun yazılması.....	92
8. Bölüm ICRC (Uluslararası Kızılhaç Komitesi) ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiler.....	96

EKLER

Ek 1 Gerekli Adresler.....	108
Ek 2 Kaynakça Notları.....	111
Ek 3 Sınır Tanımayan Gazeteciler.....	113
Ek 4 SOS Basın Hattı.....	115

AÇIKLAMA VE TEŞEKKÜR

Elinizdeki "Gazeteciler İçin Pratik Kılavuz"un, Türkçe çeviriye esas olan 1998 tarihli İngilizce özgün baskısında 4. Bölüm'de yer alan BBC iç yazışma formları yerel uygulamada pratik karşılığı bulunmadığı düşüncesiyle çıkarılmış, buna karşılık 2.Bölüm'de Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Basın Konseyi'nce ayrı ayrı benimsenen meslek ilkelerine yer verilmiştir. Bu belgelerin basılmasına izin verdikleri için her iki kuruluşa ve "Kılavuz"un Türkçe'ye çevirisi ve yayımlanmasına katkısı için Heinrich Böll Vakfı'na teşekkür ederiz.

IPS İletişim Vakfı

ÖNSÖZ

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu, Sınır Tanımayan Gazeteciler'i, bu Pratik Kılavuzu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 50. Yıldönümü vesilesiyle UNESCO işbirliğiyle yeniden yayımladığı için kutluyor.

Bildirge'nin 19. maddesi herkesin, düşüncesini hiçbir müdahale olmaksızın açıklama hakkının yanısıra, her türden bilgi ve düşüncüyü öğrenme, edinme ve aktarma özgürlüğü de dahil olmak üzere ifade özgürlüğünü kayıt altına alıyor.

İnsan hakları kuruluşları, ifade özgürlüğünü uzun zamandır temel haklar arasında kabul ediyorlar. İfade özgürlüğünden yararlanma, bir çok bakımdan, ekonomik, toplumsal ve kültürel haklardan ve kalkınma hakkı da dahil olmak üzere bütün insan haklarından yararlanma düzeyinin göstergesi olmuş, düşünce ve ifade özgürlüğü karar alma süreçlerine katılımın teminat altına alınmasının önkoşulu haline gelmiştir. Ayrıca düşünce ve ifade özgürlüklerini kullanan kişilerin insan haklarının etkili bir biçimde savunulması ve korunmasının insan onuru bakımından yaşamsal değer taşıdığı da yaygın kabul görüyor.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu yaygın ifade ve düşünce özgürlüğü ihlallerinden duyduğu kaygının ifadesi olarak 1993'de düşünce ve ifade özgürlüğünün savunulması ve korunması için oluşturduğu Özel Raportörlük görevine Hindistan'dan Abid Hüseyin'i getirdi. O günden bu yana Özel Raportöre düşünce ve ifade özgürlüğü ihlalleriyle ilgili çok sayıda ayrıntılı iddia ulaştı. Komisyon, özellikle aralarında gazeteciler, yazı işleri görevlileri, yazarlar,

edebiyatçılar, çevirmenler, yayıncılar, matbaacılar ve dağıtıcıların da bulunduğu haberleşme mesleğinde çalışanların bu tür muameleye maruz kalmasından duyduğu kaygıyı dile getirdi.

Komisyon BM Genel Sekreteri'ne BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı çerçevesinde Özel Raportör'ün çalışmasını ve yaptığı tavsiyeleri duyurma yollarını araştırma çağrısında bulundu. Ayrıca İnsan Hakları Yüksek Komiseri'ni, insan hakları ihlallerinin önlenmesini gözeterek, insan haklarını koruma ve geliştirme etkinlikleri bağlamında kendi yetkileri çerçevesinde bu tür raporları gözönüne almaya teşvik etti.

Bu yayını, bu anlayışla, eylem çağrısının duyulacağı ve herkesçe gerçekleştirileceği umuduyla sunuyoruz. Komisyon bu Pratik Kılavuz'un yeniden yayımlanmasını aynı anlayışla kutluyor. Kılavuz basın özgürlüğünü mümkün olan en geniş ölçüde yayma ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ifadesini bulan insan haklarına saygının geliştirilmesi konusunda artan gereksinime yanıt vermenin yanısıra hükümet dışı kuruluşların, özellikle habercileri temsil eden kuruluşların insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasında oynadıkları rolün önemini gösteriyor.

Bu yayının başlıca amacı bütün dünyada ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ihlallerini araştıran gazetecilere pratik yol göstericilik sağlamak. Kılavuz basın özgürlüğü ilkesini tanımlayan temel insan hakları belgeleri, mesleki standartlar konusundaki başvuru kaynakları, araştırmacıların bireysel ve topluca korunmasına yönelik temel güvenlik kuralları, basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılma kural ve yöntemleri, raporların yazılması, Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve insan hakları ve basın

özgürlüğü alanında etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiyi kapsayan sekiz bölümden oluşuyor.

Mary Robinson

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Yüksek Komiseri

GİRİŞ

Sekiz bölümden oluşan Gazeteciler için Pratik Kılavuz gazetecilerin meslek ahlakı ve standartları üzerine çeşitli toplantılarda değerlendirildiği deneyimlerin yanısıra uzman tavsiyelerini de içeriyor:

1. Bölüm: Basın özgürlüğü ilkesini tanımlayan temel belgeler

“Bilgiyi araştırma, edinme ve yayma” hakkı 10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. Maddesi’nce tanınıyor. Aynı hak, 130 ülkenin imzaladığı, Medenî ve Siyasî Haklar Uluslararası Sözleşmesiyle Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Amerikalararası İnsan Hakları Sözleşmesi, ve Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı gibi sözleşme ve şartlarda da ifadesini buluyor. Bu bölümde ulusal yasa gücüne sahip olan ve gazetecilerin kendi ülkelerinde yetkililer karşısında atıfta bulunabilecekleri bu belgelerden alıntılara yer veriliyor.

2. Bölüm: Meslek ahlakına ilişkin başvuru belgeleri

Basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılmasında bazı ahlaki standartların gözetilmesi gerekiyor. Gazeteci kuruluşlarınca bu alanda düzenlenmiş çok sayıda şart var. Bu bölümde “Münih Şartı” olarak bilinen ve bu alanın temel belgesi kabul edilen Gazetecilerin Hak ve Yükümlülükleri Bildirgesi’nin yanısıra şartın uygulamaya nasıl sokulduğuna bir örnek olarak Fransa’da bölgesel günlük basın alanında yürürlükteki Kurallar ve Uygulamalar’dan alıntılar veriliyor. Bunları üç ulusal şarttan alıntılar izliyor.

3. Bölüm: Araştırmacıların bireysel ve toplu korunmasına ilişkin esaslar

İnsan hakları ihlallerini araştıran gazeteciler özgül tehlikelerle karşı karşıya. Bu tehlikeler ya gazetecilerin çalışmak zorunda oldukları ortamdan (silahlı çatışma bölgesi, iç savaş) ya da yakın çevreden (düşman çevre, özgül tehditler) geliyor. Pratik Kılavuz, riskleri en aza indiren temel güvenlik kurallarını özetliyor.

4. Bölüm: Gazetecileri ve diğer görevlileri koruma yöntemleri - BBC örneği

Habercilerin, özellikle de önde gelen uluslararası medya kuruluşlarında çalışanların halkı bilgilendirmek için ödedikleri ağır bedel, tehlike bölgelerine gönderilen elemanların güvenliğini sağlamayı hedefleyen yöntemlerin oluşturulmasını gerektiriyor.

5. Bölüm: İlk yardım yöntemleri

Gazetecilerin karşılaşılabilecekleri riskleri azaltmaya yönelik güvenlik kurallarına harfiyen uyulsa da kazalar ve yaralanmalar meydana gelebiliyor. Bu bölümde tıbbi uzman yardımı ulaşıncaya değin uygulanması gereken ilk yardım yöntemleri ele alınıyor.

6. Bölüm: Basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılmasına ilişkin esaslar ve yöntemler

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Merkezi, insan hakları ihlallerinin anında rapor edilebilmesi konusunda en başarılı esas ve yöntemleri ortaya koymakta en başarılı uluslararası kuruluşlar arasında. Bunun yanısıra, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nce 1995'de yayımlanan esasları da içeren Pratik Kılavuz bilgi toplamayı kolaylaştıran standart bir araştırma yöntemi sunuyor.

7. Bölüm: Araştırma raporunun yazılması.

Basın özgürlüğü ihlallerine ilişkin bilgilerin yazılı raporlarda derli toplu ve özlü bir biçimde ortaya konması gerekiyor. Bu bölümde Sınır Tanımayan Gazeteciler'in rapor yazımı için önerdiği on konu başlığı yer alıyor.

8. Bölüm: ICRC (Uluslararası Kızılhaç Komitesi) ve öteki hükümet dışı kuruluşlarla ilişkiler

ICRC ve insan hakları ve ifade özgürlüğünü savunmakla ilgili sivil toplum kuruluşları, basın özgürlüğü ihlallerini araştıran gazetecilere değerli yardımlarda bulunabilir. Bu bölümde ICRC'nin temel ilkeleri ile bu alanda çalışan başlıca hükümet dışı kuruluşlara bir genel bakış sunuluyor.

Sınır Tanımayan Gazeteciler, Pratik Kılavuz'un sonraki baskılarını mükemmelleştirmeye katkısı olabilecek önerilere ve yapıcı eleştirilere açıktır. Önerilerinizi aşağıdaki adreslere ulaştırabilirsiniz.

Reporters Sans Frontières
5 rue Geoffroy Marie-75009 Paris-France

tél: 00 33 1 4483 84 84- fax : 00 33 1 45 23 11 51
Email: rsf@rsf.fr website: <http://www.rsf.fr>

Sınır Tanımayan Gazeteciler
Dostlukyurdu Sokak 10/7 Hacıbey Apt. 34400
Çemberlitaş-İstanbul

Tel: (0212) 638 2581-518 8377. Fax: 518 8375
Email: erolo@turk.net
rsfist@yahoo.com

1. BÖLÜM

Basın özgürlüğü ilkesini tanımlayan temel belgeler

Basın özgürlüğü ilkesi uluslararası hukukça tanınmıştır. Basın özgürlüğü ihlallerini araştıranların, herşeyden önce, vazgeçilmez bir hak olan haber verme hakkını tanımlayan yürürlükteki yasalara aşına olması beklenir. Araştırmacının, genel tanımlamalar (1. ve 2. Belge) ve bölgesel metinlerin (3.,4. ve 5. Belgeler) yanısıra ulusal hukukta yer alan anayasa, yasalar ve yönetmeliklerle bunların hak ve teamüllerle ilintili yanlarını da gözönünde tutması gerekir.

Bilgiyi araştırma, edinme ve yayma hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesince tanınıyor (1. Belge). Aynı hak, 130 ülkenin imzaladığı 16 Aralık 1966 tarihli Medenî ve Siyasî Haklar Uluslararası Sözleşmesiyle (2. Belge) bazı bölgesel sözleşme ve şartlarda da tekrarlanıyor. Bunlar arasında 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'nin 10. Maddesi (3. Belge), 22 Kasım 1969 tarihli Amerikalararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. Maddesi ve 12 Temmuz 1981 tarihli Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı'nın 9. Maddesi sayılabilir. Aşağıda bu belgelerden alıntılar bulacaksınız.

1. Belge

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

10 Aralık 1948'de kabul edildi

Madde 19- Herkes, düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir; bu hak düşünceyi hiçbir müdahale olmaksızın açıklamanın yanısıra, her türden bilgi ve düşünceyi her ortamda sınırsızca öğrenme, edinme ve aktarmayı da içerir.

2. Belge

Medenî ve Siyasî Haklar Uluslararası Sözleşmesi

16 Aralık 1966'da kabul edildi, 23 Mart 1976'da yürürlüğe girdi

Madde 19 - 1. Herkes hiçbir müdahale olmaksızın düşünce özgürlüğüne sahiptir.

2. Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir; bu hak, her tür bilgi ve düşünceyi ister sözlü, ister yazılı veya basılı, ister sanat eseri halinde ya da kişinin kendi seçeceği her türlü ortamda sınırsızca öğrenme, edinme ve aktarmasını da içerir.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan hakların kullanımı özel görev ve sorumluluklar getirir. Dolayısıyla yasalarda belirtilen ve aşağıdaki gerekçelere dayanan zorunluluklarla kısıtlanabilir:

(a) Başkalarının haklarına ve onurlarına saygı gösterilmesi;

(b) Ulusal güvenliğin ya da kamu düzeninin ya da toplum sağlığı veya ahlakının korunması.

Medenî ve Siyasî Haklar Uluslararası Sözleşmesini imzalayan ya da onaylayan ülkeler: Afganistan, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Angola, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Barbados, Beyaz Rusya, Belçika, Benin, Bolivya, Bosna-Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Burundi, Cape Verde, Cezayir, Çad, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Dominika, Ekvador, Ekvator Ginesi, El Salvador, Ermenistan, Estonya, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Filipinler, Filistin, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gambia, Gine, Grenada, Guatemala, Guyana, Güney Afrika, Güney Kore, Gürcistan, Haiti, Hırvatıs-

an, Hindistan, Hollanda, Honduras, Irak, İngiltere, İran, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Jamaika, Japonya, Kamerun, Kampuçya, Kanada, Kenya, Kıbrıs, Kırgızistan, Kolombiya, Kongo, Kosta Rika, Kuzey Kore, Latviya, Lesotho; Liberya, Libya, Litvanya, Lübnan, Lüksemburg, Macaristan, Madagaskar, Makedonya (FYROM), Malavi, Mali, Malta, Meksika, Mısır, Moğolistan, Moldova, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nepal, Nikaragua, Nijer, Nijerya, Norveç, Orta Afrika Cumhuriyeti, Özbekistan, Panama, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Ruanda, Saint Vincent ve Grenada, San Marino, Sao Tome ve Principe, Senegal, Sırbistan ve Karadağ, Seyşeller, Şili, Slovakya, Slovenya, Somali, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suriye, Tanzania, Togo, Trinidad ve Tobago, Tunus, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Ürdün, Venezuela, Vietnam, Yemen, Yeni Zelanda, Zaire, Zambia, Zimbabve.

3. Belge

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi

4 Kasım 1950'da kabul edildi, 3 Eylül 1953'de yürürlüğe girdi.

Madde 10 - 1. Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak düşünce özgürlüğünün yanısıra, devlet müdahalesi olmaksızın ve sınır tanımaksızın bilgi ve düşünce edinme ve yayma özgürlüğünü de içerir. Bu madde devletlerin radyo, televizyon ve sinema kuruluşlarını lisansa bağlamasını engellemez.

2. Bu özgürlüklerin kullanılması, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü ya da kamu güvenliği adına, kargaşalık ve suçu önlemek, sağlık ve ahlakı korumak, başkalarının

onur ve haklarını korumak, sır sayılan bilgilerin açığa vurulmasını önlemek, ya da yargının yetkesini ve bağımsızlığını sağlamak için yasada öngörüldüğü şekilde ve demokratik toplumlarda olması gerektiği gibi kimi koşullara, kısıtlamalara ya da cezalandırmaya tabi kılı-nabilir.

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi'ni imzalayan ya da onaylayan ülkeler: Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kıbrıs, Latviya, Lichtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

4. Belge

Amerikalararası İnsan Hakları Sözleşmesi

22 Kasım 1969'da kabul edildi, 18 Temmuz 1978'de yürürlüğe girdi.

Madde 13 - Düşünce ve İfade Özgürlüğü

1. Herkes düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, sınır tanımaksızın, her tür bilgi ve düşünceyi, ister sözlü, ister yazılı, ister sanat eseri biçiminde ya da kişinin seçeceği her türlü ortamda araştırma, edinme ve aktarma özgürlüğünü de içerir.

2. Yukarıdaki fıkrada yeralan hakkın kullanılması önceden sansür edilemez ama aşağıdaki hususları güvence altına almak için gerektiği ölçüde ve yasada açık bir biçimde ifade edilmek koşuluyla sonradan koğuşturulabilir:

(a) başkalarının haklarına ve onurlarına saygı göstermek;
ya da

(b) ulusal güvenlik, kamu düzeni, ya da kamu sağlığı
veya ahlakını korumak.

3. İfade hakkı, basım-yayım, radyo yayını, ya da bilgi yaymada yararlanılan cihazların, kamusal ya da özel denetim olanaklarının kötüye kullanılması gibi dolaylı yöntem ve araçlarla ya da düşünce ve görüşlerin yayımını engelleyici başka yollarla kısıtlanamaz.

4. Kamusal eğlence yayınları 2. fıkradaki hükümlere bakılmaksızın çocukların ve yetişme çağındakilerin ahlaken korunması için yalnızca bu yayınlara erişimi düzenlemek maksadıyla yasayla sansüre tabi kılınabilir.

5. Her tür savaş propagandası, ya da ırk, renk, din, dil ya da ulusal köken dahil herhangi bir gerekçeyle herhangi bir kişi ya da gruba karşı yasadışı şiddet ya da benzeri eylemi kışkırtan ulusal, ırksal, ya da dinsel nefret savunusu yasayla cezalandırılması gereken bir suç sayılacaktır.

Amerikalararası İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ya da onaylayan ülkeler: ABD, Arjantin, Barbados, Bolivya, Brezilya, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Haiti, Honduras, Jamaika, Kolombiya, Kosta Rika, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Surinam, Şili, Trinidad ve Tobago, Uruguay, Venezuela.

5. Belge

Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı

12 Temmuz 1981'de kabul edildi, 21 Ekim 1986'da yürürlüğe girdi

Madde 9 - Her birey bilgi edinme hakkına sahiptir. Her

birey yasa çerçevesinde görüşlerini ifade etme ve yayma özgürlüğüne sahiptir.

Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı'nı imzalayan ya da onaylayan ülkeler: Angola, Benin, Botswana, Burkina, Faso, Burundi, Cape Verde, Cezayir, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Kamerun, Kenya, Komor Adaları, Kongo, Lesotho, Liberya, Libya, Madagaskar, Malavi, Mali, Mauritius, Mısır, Moritanya, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Sudan, Svaziland, Tanzanya, Togo, Tunus, Uganda, Zaire, Zambiya ve Zimbabve.

2. BÖLÜM

Meslek ahlakına ilişkin başvuru belgeleri

Bu bölümde gazetecilik kuruluşlarının oluşturduğu başvuru belgelerinden bazı alıntılar sunuluyor. Bu belgeler, gazetecilik mesleğinin hangi koşullar altında olursa olsun uygulanması zorunlu başlıca ilkeleriyle basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılması sırasında uyulması gereken ilkelerin anahatlarını ortaya koyuyor. Gazetecilerin Hakları ve Yükümlülükleri Bildirgesi ('Münih Şartı' olarak bilinen 1. Belge) bu alandaki temel belge olarak kabul ediliyor. Fransa'da bölgesel günlük basın için yürürlükteki Kurallar ve Uygulamalar'dan (2. Belge) alıntılar bu ilkelerin nasıl uygulandığını gösteriyor. Amerikan, İngiliz ve Japon şartlarının yanısıra Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ile Basın Konseyi'nin meslek ilkeleri belgeleri de ek örnekler olarak sunuluyor.

1. Belge

Gazetecilerin Hakları ve Yükümlülükleri Bildirgesi ("Münih Şartı")

Bu bildirge 24-25 Kasım 1971'de Münih'de kabul edildi. Daha sonra Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ) ve Avrupa'daki pek çok gazetecilik kuruluşunca da benimsendi.

Öndeyiş

Bilgi edinme, ifade ve eleştiri özgürlüğü temel insan hakları arasındadır. Gazetecilerin bütün hak ve yükümlülükleri halkın olaylar ve görüşler hakkında bilgilenme hakkından doğar. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu başka her türlü sorumluluğunun, özellikle işverenlerine ve devlet yetkililerine karşı sorumluluğunun üzerindedir. Bilgilendirme görevi gazetecilerin kaçınılmaz olarak kendiliklerinden yüklendikleri kısıtlamaları içerir.

Aşağıda formüle edilen görevler bildirgesinin hedefi budur. Bununla birlikte gazeteciler mesleklerini icra ederken bu yükümlülüklerle, ancak, bağımsızlık ve meslek onurunun koşulları tam olarak mevcut olduğu takdirde uyabilirler. Aşağıdaki haklar bildirgesi bu amaçla kaleme alındı.

Yükümlülükler Bildirgesi

Haber toplama, yazma ve yorumda bulunmayı meslek edinen gazetecilerin temel yükümlülükleri şunlardır :

1. Halkın gerçeği bilme hakkı(nı kullanabilmesi) için, kendi adına doğuracağı sonuçlar ne olursa olsun gerçeğe saygı göstermek.
2. Bilgi edinme, yorum ve eleştiri özgürlüğünü savunmak.
3. Yalnızca kaynağını bildiği olguları haber vermek; temel bilgileri saklamamak, metinleri ve belgeleri tahrif etmemek.
4. Haber, resim ya da belge elde etmek amacıyla dürüstlükten uzaklaşmamak.
5. Özel yaşama saygısızlıktan kaçınmak.
6. Doğru olmadığı ortaya çıkan haberleri düzeltmek.
7. Mesleki mahremiyeti gözetmek, gizlilik kaydıyla verilmiş bilgi kaynağını açığa vurmamak.
8. Aşağıdakileri ağır mesleki suç olarak görmek : Başkasının eserini çalmak, yalan, iftira ve çamur atmak, ister haber yayınlamak ister yayınlamamak için olsun rüşvet kabul etmek.
9. Gazetecilik mesleğini reklamcılık ve propagandacılıkla karıştırmamak, reklamcılardan dolayı ya da dolaysız emir almamak.

10. Her türlü baskıya karşı koymak ve haberlere ilişkin olarak sadece sorumlu yazı işleri görevlilerinden emir almak.

Her gazeteci, yukarıda belirtilen ilkelere sadakatle uymayı görev kabul eder. Gazeteciler her ülkenin hukuku çerçevesinde, mesleki konularda yalnızca meslekdaşlarının yargısına boyun eğer; hükümetlerin ve başka güçlerin müdahalelerini kabullenmez.

Haklar Bildirgesi

1. Gazeteciler, bütün bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve toplum yaşamını etkileyen bütün konularda serbestçe araştırma yapma hakkını savunur. Dolayısıyla, olağandışı koşullar ve açıkça belirlenmiş nedenler olmadıkça gazetecilerin karşısına kamunun ya da özel kişilerin işlerinin gizliliği gerekçesi çıkarılamaz.

2. Gazeteciler, bağlı buldukları yayının yazılı olarak belirtilmiş ve sözleşmelere dahil edilmiş genel politikasıyla çatışan hususların yanısıra bu genel politikada açıkça belirtilmeyen kayıtlara da uymama hakkına sahiptirler.

3. Gazeteciler inanç ve vicdanlarına aykırı mesleki eylemde bulunmaya ya da görüş belirtmeye zorlanamazlar.

4. Yazı işleri çalışanlarının, bağlı buldukları kuruluşun yaşamını etkileyebilecek bütün önemli kararlardan haberdar edilmesi zorunludur. Gazetecilerin işe alınması, işten çıkarılması, görevlerinin değiştirilmesi ya da terfiilerine ilişkin bütün konularda belirleyici kararların alınmasında yazı işlerinin görüşlerine başvurulması gerekir.

5. İşlevleri ve sorumlulukları gözönünde tutulduğunda

gazeteciler, yalnızca toplu sözleşmelerin avantajlarından yararlanma hakkına sahip olmakla kalmaz aynı zamanda maddi ve manevi iş güvencesinin yanısıra toplumsal konumlarına denk düşen ve ekonomik bağımsızlıklarını garanti eden bir ücret güvencesi sağlayan bireysel iş sözleşmesi yapmaya da hak kazanırlar.

2. Belge

Fransa’da bölgesel günlük basın için yürürlükte olan “Kurallar ve Uygulamalar”dan alıntılar

Özgür düşünce ve görüş alış verişi en değerli insan hakları arasındadır. Bu, herkesin, bu özgürlüğün kötüye kullanıldığı haller yasayla belirtilmedikçe istediğini söyleyebileceği ya da herhangi birşeyi yazabileceği veya yayımlayabileceği anlamına gelir. (26 Ağustos 1789 tarihli İnsan ve Yurtaş Hakları Bildirgesi).

Herkesin kendisini özgürce ifade hakkı vardır. Bu, bir görüşü savunma ve yetkililerin müdahalesi olmaksızın ve sınır tanımaksızın haber ya da düşünce edinme ve aktarma hakkını da içerir (Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi 10. Maddesi).

Mesleki kurallar ve uygulamalar

Gazeteler okurlarıyla yakın ilişki içindedirler ve bu ilişkinin getirdiği sorumluluklarının bilincindedirler. Olayları haber verirken “olgular”ın “yorumlar”dan ayırdedilmesini gözetirler.

1. Ciddiyet ve ayrıntılara dikkat gösterme. Yalnız kanıtlanmış ve kesinleştirilmiş haberler yayımlanır. Bir gazete kanıtlanmış ve kesinleştirilmiş haber yayımlama

yeteneğiyle itibar kazanır. Gazetelerin ciddiyet, tutarlılık ve iyiniyetleri doğrulatılmış bilgi yayınlayıp yayınlamadıklarıyla ölçülür. Dedikodu özendirilmez. Gazeteler, öteki medyalarca yayımlanmış olsa bile dedikodunun yayılmasını özendirmemek için ellerinden geleni yaparlar(...)

4. Bireye saygı. Gazeteler, ayrımcılık, ırkçılık ya da şiddet kışkırtmadan haber vermelidir. Gazeteler, kişi ya da kişilere karşı “kökenleri, ya da belli bir etnik grup, ulus, ırk ya da dine mensup oluşları dolayısıyla” ayrımcılık, nefret ya da şiddet uyandırmayı yasaklayan yasalara ti-tizlikle uyarlar. Ayrımcılık, okurda kuşku, düşmanlık ya da hoşnutsuzluk temelinde ayrı olma duygusu uyandırmak olarak tanımlanır. Nefret, belli bir etnik grup ya da ulusa mensup olup olmamalarından ötürü insanlara zarar verme güdüsü doğuracak şekilde düşmanlık yaratmak demektir. Şiddet hem maddi hem manevi şiddeti içerir. Bu açık kışkırtmalar dışında gazeteler bu tür duygular uyandıran ya da uyandırma riski taşıyan her türlü haber ve yakıştırmadan kaçınırlar.

7. İftiradan kaçınma. Gazeteler kişilerin onur ve itibarlarına saygı gösterirler. Bu doğrultuda dört yol gösterici ilkeyle bağlıdırlar :

- *Amacın meşruluğu.* Gazeteler, halkın haber alma hakkı temelinde olguları daima genel okuru akılda tutarak sunarlar. Öncelik, olaya karışan kişilerde değil olayın kendisindedir.

- *Kişisel düşmanlık yaratmamak.* Gazeteler, bilerek ve isteyerek, kişiler hakkında, kişisel ayrılıklardan esinlenen tartışmalı makaleler yayımlamaktan kaçınırlar.

- *Dilde ölçülülük.* Gazeteler yayımladıkları yazılarda kişilere yönelik sarsıcı ya da incitici bir dil kullanılmama-

masını gözetirler.

- *Araştırmanın güvenilirliği.* Haber araştırmaları, bütün dürüst araştırmalarda olduğu gibi olayın tüm taraflarının görüşünü almaya dayandırılmalıdır.

8. Bütün bakış açılarına açık olmak. Haberlerde, görüşlerini alma ve bilgiyi dürüst bir biçimde toplama amacıyla olayın bütün aslî taraflarına yer verilir. Taraflardan biri işbirliğinden kaçınacak olursa bu durum okura duyurulur(...)

11. Aksi sabit oluncaya kadar herkesin masum olduğu ilkesine saygı. Fransa Anayasası çerçevesinde yasallık kazanmış olan 26 Ağustos 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 9. Maddesi'ne göre, yasayla kurulmuş bir mahkeme tarafından suçlu bulunmadıkça herkes masum kabul edilir. Eğer kamu çıkarı herhangi bir kişi hakkında bilgi vermeyi gerektiriyorsa, bu kişinin masumiyetine saygı ilkesi, okura hangi ayrıntıların aktarılacağını büyük bir özenle seçmeyi ve bu ayrıntıların sunulma biçimine özel dikkat göstermeyi gerektirir.

12. Haberde kesinliği, sunuluştaki temkin ve dürüstlüğü gözetmek. Yukarıda belirtilen kesinlik, temkin, dürüstlük ve dikkat ilkeleri insan merkezli haberler için özellikle geçerlidir.

3. Belge

Kuzey Amerika Yayıncılar Birliği'nin meslek ahlakı ilkelerinden alıntılar

Bağımsızlık - Yorumlarda gerçekten kasıtlı olarak uzaklaşan sistemli yantutarlık Amerikan gazetecilik anlayışıyla bağdaşmaz. (...)Güncel olayların sunumunda yantutarlık ise haberciliğin temel ilkelerine yönelik

yıkıcı bir saldırı olarak kabul edilir.

Doğruluk - Gazeteler kendini savunma olanağı vermeksizin hiçkimsenin kişisel onur ya da saygınlığına saldırıda bulunamaz. Olağan yargı kanalları dışından yöneltilen her suçlamada bu imkanın sağlanması gerekir. (...) Gazetelerin, okurun merakını tatmin amacıyla değil, kamu yararına yapıldığı temin edilmedikçe özel konutlara girme ya da özel duygulara karışma hakkı yoktur.

Mazbutluk - Bir yandan en yüksek ahlaki değerleri savunduğunu ileri sürerken öte yandan okurlarını suça ve saldırganlığa teşvik eden, ve yayımlanmalarında kamu yararı bulunmayan kanlı haberleri yayımlayan gazeteler iki yüzlülükle suçlanmayı hakeder. Burada belirtilen tavsiyelere uyma yetkesinden yoksun oldukları anlaşıldığında, bu kurumda temsil edilen gazetecilerin umabileceği tek şey bu bayağı içgüdülere teslimiyetin yaygın olarak kınanması ya da bunu yapanların kendilerini kınayan gazeteci çoğunluğunun baskısına boyun eğmesi olabilir.

4. Belge

İngiltere Ulusal Gazeteciler Birliği'nin Davranış Kuralları ve Meslek İlkeleri'nden alıntılar

Meslek İlkeleri Madde 5 - Hiçbir üye bir başka gazetecinin emeğini, eserini çalma ya da çalışmasını hangi maksatla olursa olsun izin almaksızın kullanma yoluyla sömüremez(...).

Meslek İlkeleri Madde 12 - Her üye öteki gazetecilere özenli davranacaktır(...)

Davranış Kuralları Madde 5 - Gazeteci, bilgi, fotoğraf ve resim elde ederken maksadını açıkça ifade eder. Ancak, kamu çıkarının gerektirdiği hallerde bunun dışındaki

yollara başvurulabilir. Gazeteci bu yollara başvurmayı vicdanen reddetme hakkına sahiptir.

Davranış Kuralları Madde 6 - Kamu çıkarının başka türlü davranmaya olanak vermediği koşullar dışında gazeteciler, kişileri mutsuzluk ve üzüntüye sevkedecek davranışlarda bulunamazlar

5. Belge

Nihon Şimbun Kyokai Gazeteciler Şartından alıntılar

Madde 1 - Haberlerle ilgili en önemli kural olguları kesin ve gerçeğe sadık bir biçimde aktarmaktır.

Madde 2 - Gazeteciler olguları aktarırken asla kişisel görüşlerini işin içine karıştırmamalıdır.

Madde 3 - Gazeteciler haber yaparken bunun propagan-
da amacıyla kullanılabileceğini akıldan çıkarmamalı, ve
bu açıdan çok dikkatli olmalıdır.

Madde 4 - Gazeteciler eleştiride bulunurken yorumlarını
aynı eleştiriye eleştirdikleri kişinin yüzüne karşı da
tekrarlayabilecekleri bir düzeyde tutmalıdır.

Madde 5 - Gerçeği bilerek çarpıtan yanlış bir yorum
gazetecilik mesleğinin ruhunu ve saygınlığını zedeler.

6. Belge

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi *Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nce 1999'da benimsenmiştir*

Giriş
Aşağıda tanımı yapıldığı üzere, her gazeteci ve basın-
yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve

meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Basın - yayın organlarında, gazeteci olmadıkları halde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar ile dışarıdan Türkiye'ye ve Türkiye'den dışarıya dönük yayın yapanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı işleri müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında görevli gazeteciler ile yayınların meslek ilkelerine uygun olmasını gözetir. Gazetecinin hakları halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün, meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın-yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A. İnsan ve yurttaş hakkı:

Herkes, bilgi edinme, haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir.

Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarındandır.

Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

B. Gazeteci tanımı:

Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli, elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağıbu olup çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir.

Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C. Gazetecinin sorumluluğu:

Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir.

Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluklardan önce gelir.

Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır. Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir ve paylaşır.

Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle, sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

D. Gazetecinin hakları:

1. Gazeteci, tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir.

Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, kamusal işlerde yasaya, özel işlerde açık ve ikna edici gerekçelere dayandırılmalıdır.

2. Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilmiş olması gereken temel çizgisini dikkate alır.

O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen veya orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatı reddetme hakkına sahiptir.

3. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
4. Gazeteciler, özellikle de yazışları çalışanları, basın-yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde, kararların alınmasına katılmalıdır.
5. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanısıra, görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan kişisel sözleşme yapma hakkına sahiptir. Gazeteci ekonomik bağımsızlığını garanti eden, toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret almalıdır.
6. Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynak izin verdiği takdirde gizlilik ortadan kalkabilir. Kaynağı tarafından açıkça yanıltıldığı durumlarda gazeteci kaynağını açıklayabilir.

E. Gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri:

1. Halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, gazeteci, kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.
2. Gazeteci; bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.
3. Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan, tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı

körükleyici yayından kaçınır.

Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz.

Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösteren, özendirilen, kışkırtan yayın yapamaz.

4. Gazeteci; kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayımlamaz. Kaynak açık olmadığında, yayımlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır.

5. Gazeteci; temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemez ve metinler ile belgeleri değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.

6. Gazeteci; bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.

7. Gazeteci; kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için, izin verilmedikçe, özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.

8. Gazeteci; yayımlanmış her yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür.

Gazeteci; istismar edilmemesi, kötüye kullanılması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır.

9. Gazeteci; kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiçbir şekilde açıklamaz.

10. Gazeteci; çalıntı, iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipülasyon, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan kesinlikle uzak durur.

11. Gazeteci; bir bilginin, haberin yayımı ya da yayımlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar, haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
12. Gazeteci; mesleğini reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan-reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
13. Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi yararına kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (yasaların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.
14. Gazeteci; her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yollara başvurmaz. Gazeteci bu şekildeki baskılara da karşı koyar.
15. Gazeteci; her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın-yayın organındaki yöneticileri dışında, kimseden işiyle ilgili bir talimat alamaz.
16. Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes, meslek ilkelerine en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder. Ülkesindeki yasalara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak yalnızca meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarının kararlarını dikkate alır.
17. Gazeteci; devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politika konularında önyargılara değil, halkın haber alma hakkına dayanır. Onu, mesleğin

temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları

Haber- Yorum:

Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf-Görüntü:

Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin farkedebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber-İlan-Reklam:

Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan-reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiçbir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır.

Yargı:

Hazırlık soruşturması sırasında, soruşturmayı zaafa uğraticı, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü önyargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır.

Yargı kararı kesinleşmedikçe, bir sanık suçlu ilan edilmemelidir. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılmamalıdır.

Çocuk:

Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda, sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanmamalıdır.

Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla

röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Cinsel saldırılar:

Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri ve kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayımlanmamalıdır.

Kimlik veya özel durum:

Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel özürlü olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Sağlık:

Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanlara umutsuzluk veya sahte umut verecek yayım yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayımlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır.

Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir.

Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiçbir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye:

Yayın öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Müessese çıkarı:

Gazetecinin bir basın-yayın organındaki işlevini "Hak

ve Sorumluluk Bildirgesi"ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü olarak veya zorla katılmamalıdır.

Özeleştiri:

Gazeteci ile basın-yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da yanlışları düzeltmeli ve özeleştiri yapmalıdırlar.

Taraf olma:

Gazeteci ve yayın organı, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir.

Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber-olay ayırımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat:

Asıl olan kamu yararıdır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
- b) Toplumun kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
- c) Toplumun-güvenliğinin veya sağlığının korunması
- d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıtılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-belge:

Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınmamalıdır.

Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, yukarıdaki-lerin başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Haber için para:

Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda:

Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda, gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı, gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları:

Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmemelidir.

İntihar olayları:

İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayımlanmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi:

Yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci, elde ettiği ekonomik-mali bilgileri, geniş biçimde yayımlanmadan önce kendisinin yahut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır.

Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın

organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayım yapmamalıdır.

Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Ambargo, Önceden görme, Off the record:

Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayımlama tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayım şekli, şekil ne olursa olsun, hazırlığını yayım organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletirmekle yükümlü değildir.

Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarfedilen sözleri yayımlamamalıdır.

Rekabet:

Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazete-ciye bilinçli ve açık mesleki zarar vermekten kaçınmalıdır. Bir meslektaşının yayını engelleyici davranışlarda bulunmamalıdır.

Kaynak gösterme:

Gazeteci, başta ajans haberleri olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağı belirtmelidir.

Bir yayım organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme:

Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun, öncelikle

gazetecidir. Polis muhabiri polis veya sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde yayım yapmamalıdır.

7. Belge

Basın Meslek İlkeleri

Basın Konseyince 1987' de benimsenmiştir

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırları ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayımlanamaz.
7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayımlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirtilmedikçe hiç kimse “suçlu” ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

3 . BÖLÜM

Gazetecilerin bireysel ve toplu korunmasına ilişkin esaslar

Basın özgürlüğü ihlallerini inceleyen ya da işleri gereği düşman bir çevrede yaşamak ya da hareket etmek zorunda kalan gazeteciler karşı karşıya kalabilecekleri riskleri bazı temel güvenlik esaslarına uyararak azaltabilirler. Bu bölümde genel güvenlik tavsiyelerinin (A) yanısıra olay yerinden ayrılmadan önce yapılması gerekenler (B) ve alanda belli durumlarda nasıl davranılacağına (C) ilişkin önerilere yer veriliyor.

A. GENEL GÜVENLİK TAVSİYELERİ

1. Her zaman gözetilmesi gereken bireysel güvenlik esasları

- ◆Her zaman göz önünde bulunun ve tehlike doğurma olasılığı bulunan olağandışı durumlara hazırlıklı olun.
- ◆Her zaman aynı şeyleri yapmayın; farklı araçlar kullanın, farklı yollardan ve farklı zamanlarda gidin.
- ◆Güvenlik kurallarını ve esaslarını düzenli ve disiplinli bir biçimde uygulayın.
- ◆Yanınızdakileri hareketlerinizden haberdar edin. Daima, nerede olacağınızı ve ne yapmayı düşündüğünüzü bilmelerini sağlayın. Araştırmaya mümkün olduğu kadar yanınızda bir başkasıyla çıkın.
- ◆Kurallara uyun, ancak koşullar gerektirdiğinde inisiyatifinizi kullanmaktan kaçınmayın.

2. Bireysel davranış

- ◆Fiziksel ve ruhsal sağlığınıza dikkat edin (yeterince dinlenmeye ve spor yapmaya bakın).
- ◆Mazbut giyinin, halkla ilişkilerinizde özenli davranın.
- ◆Mümkün olduğunca grup halinde ve kalabalık yerlerde

dolaşın. İnsanlarda saygı uyandıracak şekilde hareket edin.

◆Asla, insanları niyetlerinizden kuşkuya düşürecek biçimde, örneğin askeri üniformayı andıracak tarzda giyinmeyin. Ateşli ya da başka türden silah taşımayın.

◆Tanıştığınız ya da yardımda bulunduğunuz kişilere karşı mesafeli olun. Kriz anında kontrolünüzü kaybetmeyin.

◆Tutamayacağınız sözler vermeyin.

◆Düşmanca davranışlarla karşılaşarsanız, sükunetinizi koruyun, zaman kazanmaya bakın, üstlerle konuşmaya çalışın, olay yerinden ayrılmak istediğinizi söyleyin. Gözünüzü karşınızdaki kişiden ayırmayın ama onun gözlerinin içine de bakmayın. Nerede bulunduğunuzdan ve kendinizden emin olduğunuz izlenimi uyandırın.

◆Ölümlü tehdit edilmeniz halinde tehdidi ciddiye alın, yetkililere durumu bildirin ama gereksiz ayrıntılardan söz etmeyin. Caydırıcı önlemler alın (oradan uzaklaşın, her zaman geçtiğiniz yollardan ve yerlerden geçmeyin). Tehdidin kimden geldiğini ve muhtemel saldırganın nerede olduğunu anlamaya çalışın. Nasıl biri olduğunu, bedensel ve zihinsel yeteneklerinin ve niyetlerinin neler olabileceğini değerlendirin. Fırsat varsa, sizin için elverişli bir ortamda, örneğin bir polis karakolunda tehdit eden kişiyle yüz yüze gelmeye bakın ya da onunla karşılaşmaktan kaçının.

3. Sabotaj ya da saldırı tehlikesi

◆ Gazeteciler ya da medyanın sürekli tehdide maruz kalmaları halinde sabotaj ya da saldırı tehdidini boşa çıkartmak için özgül güvenlik önlemleri alınması gerekir. Bütün çalışanlarca sıkı sıkıya uyulacak bir güvenlik kontrol sistemi getirilmelidir. Patlayıcı kuşkusu uyandıran herşeyi, özellikle :

- radyo ve elektrik dalgalarını,
- elektrik düğmelerini
- ısı ya da titreşim kaynaklarını
- alarmlı duvar, kol saatleri ve zaman göstergelerini
- kimyasal maddeleri, incelemek gerekir.

◆Bombalı saldırı tehdidi alındığında yapılması gerekenler:

(a) Kimliği belirsiz biri bomba ihbarı yaptığında zaman kazanmaya ve aşağıdaki sorulara yanıt almaya çaba gösterin :

- Bomba ne zaman patlatılacak ?
- Nereye yerleştirilmiş olabilir ?
- Ne zaman yerleştirilmiş olabilir?
- Görünüşü nasıl ?
- Ne tür bir bomba ?
- Patlamasına ne yol açabilir ?
- Kendiniz mi yerleştirdiniz ?
- Neden yerleştirdiniz ?
- Adınız ne ?
- Neredesiniz ?
- Kimsiniz ?
- Sizinle nasıl temas kurabiliriz ?

(b) Arayanı ya da nereden aradığını tespit etmenize yardımcı olabilecek şeylere dikkat edin.

- Ses (karakteri, aksanı, diksiyonu, konuşma hızı ve tarzı)
- Dil (tutarlılık, mantıklılık, yazılı bir mesaj

mı okunduğu, sesin teypten mi geldiği)

- Arkadaki sesler (sokak gürültüsü, müzik, tik tak sesleri)
- Sesi tanıyor musunuz ?
- Aramanın zamanı ve süresi.

◆Kuşku uyandırıcı bir düzenek bulunduğunda yapılması gerekenler

- Patlamış ya da bozulmuş gözüксе de düzeneğe hiçbir şekilde dokunmayın.
- Düzenek tik tak sesleri, ya da duman çıkarmaya başlayacak olursa orayı derhal boşaltın.
- Düzenekten uzaklığı en az 100 metre olan bir güvenli alan yaratın.
- Alarm vermek için telefonunuzu ya da herhangi bir elektronik ya da elektro manyetik cihaz kullanmayın.

◆Bombalı paketleri ayırdetme yolları

- Yersiz gibi görünen ağırlık, hacim ve yoğunluk.
- Alışılmadık sertlikte paket ya da zarf.
- Çok sayıda paket.
- Yanıltıcı işaretler (çizimler ve süslemeler).
- Çok sayıda pul.
- Üzerinde “acil”, “ gizli”, ya da “elden teslim” yazılı zarf ya da paket.
- Bu tavsiyeleri posta alış verişinin yapıldığı

yere asın.

◆Arabaya bomba yerleştirilip yerleştirilmediğini ayırdetme yolları:

- Tekerleklerin yakınında bir paket ya da kuşku uyandırıcı bir cisim olup olmadığına bakın.

- Aracın genel görünüşüne bakın (sakın dokunmayın).

- Belli başlı yerlere, aracın altına, tekerlekler, egsoz borusu, cam silecekleri, farlar, kaput açma mekanizması, motor bölümü, gösterge panosu ve koltukların altına bakın.

- Geceleri yanınızda bir el lambası bulundurun ve lambayı arabada bırakmayın (arabaya bakmayı bitirdikten sonra lambayı yanınıza alın).

B. YOLA ÇIKMADAN ÖNCE

1- Tıbbi muayene

◆Genel muayene, kalp elektrosu, göğüs rontgeni.

2 - Ağız ve diş muayenesi.

3 - Aşı yenileme

◆Çocuk felci ve tifo

◆Tüberküloz (BCG) ve menenjit

◆Sarı humma (zorunlu, bir ay süreyle başka bir aşı yapılmamalı)

◆Hepatit A (tavsiye edilir)

◆Hepatit B (tavsiye edilir)

◆Sıtma hapları (yola çıkarken alınmaya başlanmalı ve geri döndükten sonraki 45 gün boyunca da devam edilmeli).

4 -Şu konularda bilgi alın :

◆AIDS

◆Sıtma

◆Uyuşturucu

◆Diş ve ağız hijyeni

◆Genel hijyen

5 -Kan grubunuzu öğrenin ve kimlik kartınıza işleyin.

Kan nakli gerektiği durumlarda hastanın ya da olası vericinin kan türünün bilinmesi tedavide gecikmeleri önleyebilir.

6 -İlk yardım kursu alınması tavsiye edilir.

Özellikle kendi başınıza yola çıkacaksanız bu, daha da gereklidir. Ayrıca düzenli olarak bu konuda ilerletici kurslara devam etmelisiniz.

7-Yanınızda bulunması gerekli belgeler :

- ◆Pasaport (en az altı ay geçerli)
- ◆Basın kartı
- ◆Uluslararası aşı belgesi
- ◆Kan grubu kaydı
- ◆Uluslararası ehliyet
- ◆Nakit dolar
- ◆Yol ve şehir haritaları
- ◆Planlanan güzergah üzerindeki resmi bağlantıların(diplomatik temsilcilik, uluslararası kuruluşlar...) listesi

C. GÖREV YERİNDE

1- Sahada dolaşırken karşılaşılabileceğiniz tehlikeler :

Çatışma bölgelerinde dolaşmak her zaman tuzaklarla doludur ve titiz bir hazırlık gerektirir.

-GÖREVE ÇIKMADAN ÖNCE

- ◆Arabanızı hazırlayın ve bakımını yapın ya da yaptırın: Depoyu doldurun, takımları ve önemli yedek parçaları yanınızda bulundurun.
- ◆İçinde soğuktan koruyucu giysiler, uyku tulumu, ilk yardım takımı, su ve yiyecek bulunan bir acil

durum çantası hazırlayın.

- ◆Pasaport, basın kartı, akreditasyon, milislerce kabul edilen geçiş belgelerinizi hazırlayın.
- ◆Güzergahı harita üzerinde inceleyin.
- ◆Yol kontrol ve ateşkes takvimlerini öğrenin.

-YOL BOYUNCA

- ◆Güzergâhınızdan ve programınızdan sapmamaya gayret edin ve “karargah”ınız ya da gazeteci arkadaşlarınızla temas halinde olun.
- ◆Mümkünse, yolunuz üzerinde irtibat ve konaklama noktaları belirleyin.
- ◆Geceleri yolculuk yapmaktan kaçının
- ◆Yabancıların paket ya da eşyalarını taşımayı kabul etmeyin.
- ◆Dikkati üzerinize çekecek cisimler, örneğin dürbün, karanlıkta parlayan sinyaller taşımayın, kamuflajlı ceketler giymeyin.
- ◆Askeri ya da insani yardım konvoyuyla yolculuk yapıyorsanız konvoy yöneticisinin emirlerine uyun.

- YAYA YOLCULUK

- ◆Geceleri dikkat çekmeden yürümek hızlı yürümekten daha önemlidir.
- ◆Giysileriniz çevreye uygun renklerde olmalı.
- ◆Radyo, kamera, teyp gibi cihazların ikaz ışıklarını kapatın ya da örtün.
- ◆Güzergahınızı saklanılabilecek yerlere göre saptayın.
- ◆Nispeten karanlık yerlerden gidin; dolanmanız gerekirse tereddüt etmeyin, sık sık durun çevrenize bakının ve dinleyin.
- ◆Ekip halindeyseniz, yola çıkmadan önce buluşma noktaları saptayın.
- ◆Işık ya da ateş aydınlığına yakalanırsanız, yere

uzanın ve ortalık kararına kadar bekleyin.

◆Kendi ışıklarınıza dikkat edin.

- ÇATIŞMA BÖLGESİNDEN GEÇERKEN

◆Başka bir imkanınız varsa geçmeyin.

◆Geçmeden önce güzergahınızı harita üzerinde inceleyin (mümkünse ezberleyin), aracınızı kontrol edin, mümkünse bir çelik yelek giyin.

◆Bölgeden olabildiğince hızlı geçin.

◆Çatışmada taraf olmadığınızı belirten işaretler (örneğin aracınızın üstünde “basın” levhası) taşıyın.

Gece kamp kurmanız gerekirse

◆Görülmeceğiniz bir yerde mola verin.

◆Aracınızın içinde uyuyun; kapıları içeriden kilitleyin.

◆Grup halindeyseniz, nöbetleşe uyuyun.

Mayınlı bir alana rast geldiğinizde

◆Alan korumaya alınmışsa, geçmeniz için mayınların kaldırılıp kaldırılamayacağını muhafızlarla görüşün. Ama asla bunu kendiniz yapmaya kalkışmayın.

◆Alan korumaya alınmış değilse, oradan geçmeye kalkışmayın. Dolanmaya bakın ya da geri dönün.

-KONTROL NOKTASINDAN GEÇERKEN

◆Kontrol noktasını kimlerin tuttuğuna bakın: Silahları nasıl (çelik yelek mi giyorlar, süngü mü takmışlar vb...), silahlarını ellerinde mi tutuyorlar yoksa omuzlarına mı asmışlar, kaç yaşlarındalar (eğitilmişler mi, yoksa acemiler mi), giyim kuşamları nasıl (milis mi yoksa düzenli ordu mensubu mu), ciddiyet, sinirlilik ya da saldırganlık durumları nasıl...ve karşılaşabileceğiniz duruma kendinizi hazırlayın.

- ◆Ciddi tehlike halinde, mümkünse, üzerinize ateş açılmaması için dikkat çekmeden geri dönün. Birden çok araç varsa, kontrol noktasından birer birer geçin.
- ◆Kontrol sırasında ani hareketler yapmayın. Elinize bir şey almayın, aldıysanız görünür şekilde tutun. Sakin ve dostça davranın.
- ◆Kibirli, ürkek, ya da yalvarır gibi durmayın.
- ↳Üzerinizde farklı yerlerden alınmış kimlikler varsa yanlış anlaşılabilir kimliği göstermemeye dikkat edin.
- ◆Konuştuğunuz dili anlayabilecek birilerinin olabileceğini aklınızdan çıkarmayın ve ağzınızdan çıkan sözlere dikkat edin.
- ◆Mecbur kalmadıkça aracınızdan dışarı çıkmayın.
- ◆Motorunuzu stop ettirmeyin.
- ◆Eşyalarınıza el koyacak olurlarsa bundan hoşlanmadığınızı belli edin ama geri almaya kalkışmayın.
- ◆Görüşmeye çalışın, grubun lideriyle görüşme talep edin.

2- Mayınlar ve bubi tuzakları

-BUBİ TUZAKLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Bubi tuzakları güvensizlik duygusu yaratma amaçlıdır.

BUBİ TUZAKLARININ UYANDIRDIĞI ETKİLER VE SONUÇLAR

- ◆içgüdüler (merak, arzu, hayatta kalma)
- ◆gereksinimler (yiyecek sağlama, giyinme, soğuktan korunma, ayakkabı giyme, kapı ya da pencere açma vb...)
- ◆refleksler (çalışıp çalışmadığını görmek için ışık açma, boş kutuyu tekmeleme, arabanın kontağını çevirme, vb...)

BUBI TUZAKLARI ETKİLİ OLMALARI İÇİN KAMUFLE EDİLİR

Çifte kamuflaj da yapılmış olabilir: Aldatıcı görünüşün gerisinde ayrıca kamuflle edilmiş bir bubi tuzağı olabilir.

BUBI TUZAKLARI ÇOK YAYGIN BİÇİMLERDE KULLANILIR

Konutlarda: Kapılar, pencereler, yer, mobilyalar, telefonlar, TV alıcıları, elektrikli araçlar, kitaplar, çalar saatler, yataklar, bavullar.

Mutfaklarda: Çaydanlıklar, yemek kapları, şişeler, vb.

Konut dışında: Erzak depoları, köprüler, yol kenarları, doğal barınaklar, araçlar, terkedilmiş silahlar, el bombaları ve diğer mühimmat, cesetler vb.

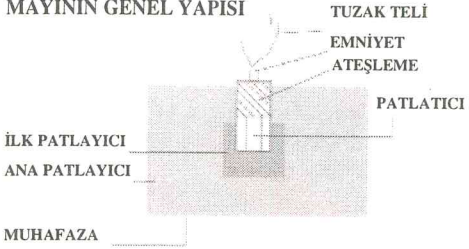
İpuçları

- ◆Mayına bağlanmış bir telin varlığını farkederek etmez telin yerini belirleyin ve yerel yetkililerin mayını bulmasını sağlayın.
- ◆Mayınların tek başlarına yerleştirilmediklerini aklınızdan çıkartmayın. Genellikle altışar altışar ya da on ikişer onikişer, veya bir hat üzerinde (yere çakılı kazıklarla işaretlenmiş olarak) yerleştirilirler.
- ◆Ana yollardan ya da patikalardan ayrılmayın, tuvalete bile gitmeyin.
- ◆Asla mayınlara dokunmayın ya da patlamamış bomba ya da roketleri yerlerinden oynatmayın.
- ◆Hatıra olarak mayın satın almayın. Başkalarını hatıra olarak götürmeleri için mayınları tesirsizleştirmeye özendirmeyin.

Gazeteciler, çatışma bölgelerinde haber yaparken mayın veya bubi tuzaklarıyla karşılaşabilir. Mayınlar aşağıda tarif edildiği biçimde yerleştirileceği gibi, eğitimsiz savaşçılar tarafından rasgele ve öngörülemez tarzda

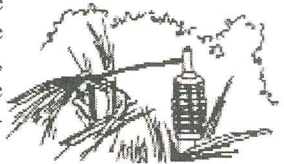
da yerleştirilmiş olabilir. Patlamaya tuzak teli, basınç (ya da basıncın kalkması), ya da zaman ayarı (“akıllı” mayınlar belli sayıda araç ya da kişi geçtikten sonra patlar) yol açabilir. Mayına raslayan kişinin ilk yapacağı şey geri adım atmaktır

MAYININ GENEL YAPISI



- BAZI ANTI-PERSONEL MAYINLAR

PMR ve PROM mayınlarının tuzak tellerinin duyarlılığı mevsime ya da ısıya göre değişir. Kopmuş, karın ağırlığı altında eğilmiş dallar ve diğer çevresel etkiler mayınları daha duyarlı hale getirebilir ve zamanla güvenlik kapaklarını aşındırabilir. Bu mayınlar her an ve en küçük bir kıpırtıyla patlayabilir. Baharda ağaçlar ve toprak altındaki kökler büyümeye başladıklarında riskler de artar. Mayınlar, her an, en küçük bir hareketle patlayabilen saatli bombalar haline gelirler.



*PMR-2A



En yaygın olarak kullanılan mayındır. Sopaya, tele ya da dalları gerekli yüksekliğe kadar budanmış ağaçlara yerleştirilir.

*PMA-2



Bu tür, genellikle diğer mayınları korumak için kullanılır. Yeşil plastikten imal edilmiş olup tepesindeki yıldız şeklindeki tetiğin harekete geçmesiyle patlar. İçerdiği 100 gr. kadar patlayıcı dolayısıyla hayli tehlikelidir.



*PMA-3

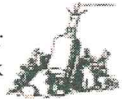


Kimi zaman tek tek, ama genellikle bir birlerinden üç dört adım arayla bir çizgi halinde çatışma bölgesinin 20 metre uzağına yere yerleştirilir. Kimi zaman hafifçe örtülür ama tetikleri daima görünür.

*PROM-1



Yere gömülür, ya da taşlar arasına saklanır. Tetiği çok duyarlı değildir.



*MRUD



Çoğunlukla ağaçlara iliştirilir, sarı bir ateşleyici telle başka mayınlara bağlanmış olabilir.



Anti-personel mayınların amacı öldürmek değil yaralamaktır. Mayın kurbanı, muhtemel hasımlar da hesaba katılacak olursa ortalama yedi kişinin yardımına ihtiyaç duyar. Ancak, uzun menzilli, yaylı ya da yönlendirmeli mayınlar 20 metre yarı çapında bir alanda öldürücü olabilir.

-MAYINLANMIŞ ARAZİDE KALIRSANIZ

Yayaysanız:

Geceleri yolculuk yapmayın. Birbirinizden uzaklaşarak dar bir çizgi üzerinden yürüyün. Kestirmelere sapmayın. Engellere tırmanmaya ya da harabeleri keşfetmeye kalkışmayın. Sığ sulardan geçmeyin, mayınlar su altına da yerleştirilmiş olabilir.

◆Yanınızda yaralı yoksa :

-Sakin olun.

-Yakınınızdakileri dikkatli olmaları için uyarın.

-Ani hareketler yapmayın.

-Bastığınız yerlere dikkat edin: Tehlikeyi (mayınlar, teller, mayın tetikleri, vb...) saptamaya çalışın.

Daha sonra, koşullara bağlı olarak şu önlemleri alın :

-adımlarınızı dikkatlice geri geri atarak mayınlı araziden çıkın,

-mayınlı arazide kalanların çıkması için bir kaçış yolu ayarlayın,

-geri çekilin, ya da mayınlı arazide kalmış olanları en kısa yoldan geri dönmeleri için uyarın.

◆Yanınızda yaralı varsa :

-Mayın tarlasında yaralananların mutlaka hareketsiz kalmaları gerekir.Yanındakilerin yardım etmek için aceleyle harekete geçmemeleri, mümkün olduğu kadar çabuk bir biçimde ilk yardım sağlamak ve yaralıyı mayın tarlasından çıkartmak için bir yol bulmaya çalışmaları gerekir.

Araçta

◆Mayınlı arazi kimi zaman beklenmedik bir biçimde araç geçerken mayın patlamasıyla ortaya çıkar.

◆Patlama sonrasında araçta bulunanlardan yaralanmamış olanların, yanmadıkça araçtan çıkmamaları gerekir.

◆ Araç hareket edemez hale gelmişse, yolcuların gelinen yoldan geri götürülerek mayınlı araziden çıkarılmaları gerekir.

◆Mayınlı araziden çıkmak için tekerlek izlerini takip edin. Yaralıların da aynı yoldan çıkartılmaları gerekir. Arabayı sert ve eşilmemiş görünen kesimlerden sürün. Yol kenarlarından, çukurlardan, yeni kazılmış yerlerden, kum, toprak, ya da çakılla örtülü alanlardan kaçının.

3- Keskin nişancılar

Keskin nişancıların kullandıkları silahlar, gündüzleri 600 (kimi zaman 1000) metre, geceleri de 300 metre uzakta-ki hedefleri vurmalarına olanak verir. Ancak, genellikle daha kısa mesafelerden ateş eder ve nişan almak için, risk etmenini azaltan dürbünler (büyütme katsayısı 50 dolayında) kimi zaman da sis, toz ya da karanlıkta nişan

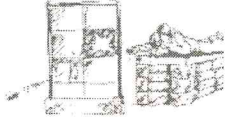
Çizim1

Tipik keskin nişancı mevzisi



Çizim 2

Bina içindeki mevzilenme



almayı sağlayan kızılötesi görüş cihazları kullanırlar.

Keskin nişancılar genellikle çok sayıda açıklığı olan binaları seçer ama en üst katlara ya da binanın ön cephesindeki odalara yerleşmezler.

Kiremitler çıkartılarak görüş olanağı sağlanmış ve kum torbalarla korunmuş çatılar da keskin nişancıların tercih ettikleri mevziler arasındadır. Uzaktan bakıldığında çatılardaki delikler bomba çukurları gibi görünebilir. (Çizim 3)

- YANKI SORUNU

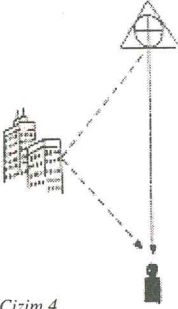
Tüfekte yapılan atışın çıkardığı ses saniyede 330 metre dolayında bir hızla her yöne yayılırken, namludan çıkan merminin hızı saniyede 1000 metreye yaklaşır.



Çizim 3

Düz ve çıplak arazide atışın geldiği yeri saptamak çok kolaydır. Oysa, sizinle atış noktası arasında çeşitli engeller varsa bu engeller yankıya yol açar ve aynı anda birden çok yönden atış yapıldığı izlenimi

doğurur. Üzerine ateş açılan kişi, en önce keskin ve ani atış sesini duyar bunu uzun ve dağınık yankı izler. (Çizim 4)



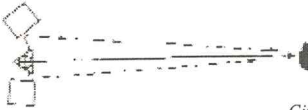
Çizim 4

Çizimde görüldüğü gibi, atış sesinin katedebileceği en kısa yol nişancı ile hedefi arasındaki mesafe kadardır, yankının ise hedefin kulağına ulaşmaya kadar daha uzun bir yol katetmesi gerekir.

Dolayısıyla silah atışıyla yankısı arasında bir zaman farkı oluşur.

Bu fark atışla yankısı arasında ayırım yapmaya olanak verir. Böylece atış kaynağını daha kesin bir biçimde saptamak mümkün olur.

İşinin ehli bir keskin nişancı genellikle, bulunduğu yeri saptamayı olanaksızlaştıracak şekilde çok sayıda yankı yaratacak bir yer arar.



Çizim 5

İpuçları

- ◆Yer değiştirmeden önce düşünün.
- ◆O yerde yaşayanların nasıl hareket ettiklerini gözleyin.
- ◆Hızlanın (yaya veya araçta olmanız farketmez).
- ◆Keskin nişancıyı kışkırtmayın.
- ◆Keskin nişancılara karşı yağmur, kar, rüzgar ve

elbette sizin yardımcınız olduğunu akılda tutun.

◆Keskin nişancı sizi yaralarsa, ölü taklidi yapın.

4- Topçu ateşi altında

- UYARI İŞARETLERİ

◆Yerli halk uyarının ardından evlerini terketmeye ya da evlerine dönmeye başlar, kepenkler indirilir. Bunlardan birkaç saniye sonra mermi ya da roket ışıkları işitilmeye başlar.

- İLK YAPILACAKLAR

◆Kendinizi yere atıp, boylu boyunca uzanın, ya da daha iyisi, en yakınınızdaki nesneyi siper alın.

◆Ortalık yerde sağa sola kaçışmayın.

- İLK ANDAN SONRA

◆Olay yerinden kaçışmak yerine bir sığınak bulmaya çalışın.

◆Olaya “askeri” açıdan, ya da “düzenli atışlar” veya “salvolar” çerçevesinde bakmaya kalkışmayın: Topçu atışlarına da keskin nişancılar, mayınlar ya da bubi tuzakları gibi çoğunlukla, toplumu sarsmak için başvurulur. Dolayısıyla toplar çoğu zaman hedefleri saptanmış olarak sürekli aynı yerde mevzilenirler.

◆Mümkünse yaralılara ilk yardım sağlayın.

◆Yaralıları çıkartmak için ateşin kesildiği anlardan yararlanın; ancak ateşin hemen başlayabileceğini de aklınızdan çıkarmayın, ateş insanların saklandıkları yerden çıkmalarını sağlamak için de kesilmiş olabilir.

İpuçları

◆Çatışan tarafların sizi karşı taraftan sanmalarına

olanak verecek tavırlar takınmayın.

◆Binaların içlerine, orta yerine saklanmaya çalışın. Birden çok çıkışa ulaşabilir durumda olmaya bakın. Mümkünse bütün açıklıkları kapatın.

◆Bir eve sığındığınızda gölgenizin kapı ya da pencerelerden görünmesinden kaçının.

◆Bir binaya girerken eşığe (bubi tuzaklarının yerleştirilmesi için en uygun yerlerden biridir) basmayın.

◆İçeride hiçbirşeye hemen dokunmayın. Çatıya değil, iç taraflardaki odalardan birine sığının. Başka bir odada elverişli bir sığınak bulursanız bodruma inmeyin.

5- Baskına uğradığınızda

- YOL KESİLMEMİŞSE

◆Hızlanarak tehlikeli bölgeyi terkedin.

- YOL RASGELE ATEŞLE KESİLİYORSA

◆Sessizce araçtan çıkın.

◆Araçlarınızın yanından ayrılmayın (Dikkat: yalnızca aracın motor bölmesi sizi ateşten koruyabilir).

◆Yol kenarında mayın olup olmadığına dikkat edin.

- YOL SÜREKLİ ATIŞLARLA KESİLİYORSA

◆Aracınızı ateşin gelmediği yana bırakın.

◆Ateşe ve mayınlara dikkat ederek mümkün olduğu kadar büyük bir süratle siper alın.

◆Ateş altında durmak zorunda kaldığınızda dikkatli olun; bir saldırgan, aramak ya da yağmalamak amacıyla ya da yaralıları öldürmek için aracınıza yaklaşıyor olabilir.

- YOL ARKADAN KESİLMEMİŞSE VE SALDIRIYA UĞRAYAN SİZİN ARACINIZ DEĞİLSE

- ◆Geri geri gidin ya da geriye dönün.
- ◆Kaçmaya çabalayan diğer araçların yolunu kesmemeye özen gösterin.

İpuçları

Eğer birden çok araçla birlikte, örneğin askeri ya da insani yardım amaçlı konvoyla gidiyorsanız :

kırda

- Arazi elveriyorsa önünüzdeki araçla aranızda 50 metre ya da daha fazla mesafe bırakın.
- Mümkün olduğunca hızlı gitmeye bakın.
- Ateşe tutulduğunuz takdirde hızlanmaya hazır olun.

kentte

- Önünüzdeki araçla fren mesafesi kadar ara bırakın.
- Kazaya meydan vermemek için saatte en çok 50 km hızla gidin.
- Ateşe tutulduğunuz takdirde önünüzdeki araçlara yaklaşın ve hızlanın.
- Konvoyunuza motosikletler dahil “bilinmeyen” araçların karışmasına izin vermeyin.
- Zorunlu dur işaretlerine (trafik ışıklarına, dur levhalarına, vb) dikkat edin.

6- Yüz yüze kaldığımızda

İpuçları

- ◆En tehlikeli hasmınızın hangisi olabileceğini tartın. Grup halindeyseniz, içinizden biri saldırganların görüş açısının dışında kalmaya, böylece gerektiğinde şaşırtma verecek bir konumda olmaya çalışmalı.

◆Konusun, onları yatıştırmaya çaba gösterin. Hangisinin lider olduğunu belirleyip bu kişiyle muhatap olun.

◆Dik durun, kollarınızı sallamayın. Ellerinizi belinize koyun, bu bir ölçüde kendinizi denetlemenizi sağlayacaktır.

◆İşin içine girmeye karar verdiğiniz andan başlayarak, kararlılıkla, tereddütsüz ve bütün gücünüzle hareket edin.

◆Uzaklaşmayın. Hasminızdan ne kadar uzaklaşırsanız o kadar saldırıya açık hale gelirsiniz. Yalnızca yakın mesafeden müdahale edebilirsiniz.

7- Rehin alınırsanız

Rehin alınanların davranışlarının ne olacağı rehin alanların tavrına ve yerel koşullara bağlıdır. Bununla birlikte çoğu durumda rehin alınanlar aşağıdaki kurallara göre davranmalıdır :

◆Başarılı olacağınızdan yüzde yüz emin olmadıkça karşı koymaya ya da kaçmaya kalkışmayın.

◆Paniğe kapılmayın; sakın görünmeye bakın, sizi kaçıranlar zaten yeterince gergindirler.

◆Daha sonra yararı dokunabilecek, sesler, kokular, gürültüler, götürüldüğünüz süre ve götürülme biçimi gibi olabildiğince fazla ayrıntıyı hafızanıza yerleştirin.

◆Kaçıranların davranışlarını izleyin. Onları, ve götürüldüğünüz yeri teşhis etmeye ya da kurtarılma veya kaçma şansınızı artırmaya yarayabilecek bütün ipuçlarına dikkat edin.

◆Günlük davranışlarınızı hiç değilse kendi zih-

ninizde planlamaya çaba gösterin.

◆Sizi rehin alanların akla uygun emir ya da istemlerine uyun ama amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olmayın.

◆Size adınızla seslenmeye alışmalarına yardımcı olun, bu sizi bir kişilik olarak benimsemelerini ve gerginliğin azalmasını sağlayacaktır.

◆Öldürme tehditlerine ve serbest bırakma vaadlerine kanmamaya bakın.

◆Kendinizi, biriyle konuşmaya, aklınızı meşgul edecek bir işle uğraşmaya ve dikkatinizi herhangi bir şey üzerinde yoğunlaştırmaya zorlayın.

◆Sizi kaçıranlarla gereksiz yere zıtlamayın. Onlarla ilişki kurmaya bakın. Kışkırtıcı ya da saldırgan olmayın.

◆Yalvar yakar görünmeyin.

◆Görüşmeler uzarsa umutsuzluğa kapılmayın. Kurtulma şansınız zaman geçtikçe artacaktır.

◆İstenirse, ses kaydınızın yapılmasına ya da kısa yazılı mesaj yazmaya rıza gösterin, bu teşhis edilmenize ve serbest bırakılmanıza yardımcı olacaktır.

◆Serbest bırakılacağınız söz verilen güne kadar sabırsızlık göstermeyin ve son dakikaya kadar sizi kaçıranların talimatlarına uyun.

◆Serbest bırakıldıktan sonra tıbbi muayeneden geçilir ve ifade verirsiniz. İkisinden de kaçınamazsınız. Güvendiğiniz kişiler dışında başınızdan geçenlerin hepsini ortaya dökmenize gerek yoktur.

◆Medyaya konuşmadan önce size yapılan tavsiyelere uyun.

◆Yeniden işinize döndüğünüzde sizi kaçırmış olanların muhtemel tepkileri gözetilerek alınmış olan güvenlik önlemlerine uyun.

4. BÖLÜM

Gazetecileri ve diğer görevlileri koruma yöntemleri - BBC örneği

Habercilik kuruluşlarının halkı bilgilendirmek adına ödediği yüksek bedel -son on yılda 600'ü aşkın ölüm- önde gelen medya kuruluşlarının tehlikeli bölgelere gönderilen ekiplerin maddi güvenliğini sağlamak için usuller geliştirmelerinin başlıca nedenleri arasındadır.

Programlarında habere yer veren bütün belli başlı TV kanalları, radyo istasyonları ve haber ajanslarının kendilerine göre geliştirdikleri önlemler bulunmakla birlikte BBC'nin uygulayageldiği usuller pek çok gazeteci tarafından bu alanda bir model olarak benimsenmektedir.

Bu bölümde verilen bilgiler, bu esasları özetlemeyi amaçlıyor. Bilgiler, tersi belirtilmedikçe BBC'nin sunduğu belgelerden alınmıştır.

A. GÖREVE ÇIKMADAN ÖNCE

1. Tehlikeli ortamların tanımlanması

Her ay, Haber Merkezi Haber Editörü, NCA, Haber Merkezi Editörü, Dünya Servisi ve Editoryal Politika Denetçisi tarafından tehlikeli bölgelerin listesi hazırlanır.

Tehlikeli bölge, alanda çalışan BBC personelinin (ya da BBC tarafından görevlendirilmiş ya da onu temsil eden kişilerin) güvenliği açısından olağandışı ya da anormal yükseklikte risk içeren herhangi bir yer olarak anlaşılır.

Aylık listeler iki kategori halinde düzenlenir:

- ◆ genellikle meydan savaşı koşullarının varolduğu olağandışı yüksek risk alanları.
- ◆ yaygın iç kargaşalık ya da gerilla savaşının süregittiği anormal yüksek risk alanları

2. Yöneticinin sorumlulukları

◆Tehlikeli ortam listesinde yer alan bir bölgeye bir ya da daha çok sayıda kişinin gönderilmesi öncesinde yönetici aşağıdaki konuları içeren bir uyarı yazmak zorundadır :

◆Görevin Hedefi/Maksadı

◆Görev verilenlerin toplam sayısı (yardımcı personel/ çevirmen vb. dahil)

◆Görevin süresi

◆Londra (ya da normal büro) ile gidilecek yer arasında ulaşım da dahil olacak şekilde düzenlenen (ya da önerilen) güzergah.

◆Düzenlenen (ya da önerilen) yeme, içme ve barınma koşulları

◆Alan çalışması için düzenlenen (ya da önerilen) ulaşım olanakları (mümkün olduğu durumlarda zırhlı araç dahil)

◆Görev yerinde çalıştırılacaklar (tercüman, yardımcı vb.)

◆Yapılan dosya düzenlemeleri (ya da önerileri)

Yöneticinin Risk Değerlendirme Formu'nu da (1. ve 2. Belgeler) doldurması gerekir. Formda şu konular yer alır :

◆görevlendirmeden doğabilecek muhtemel risklerin ayrıntıları

◆görevlendirmenin gazetecilik açısından taşıdığı değer riskler gözönüne alınarak belirlendiğinin onaylanması

◆görevlendirilecek her bir kişinin BBC'nin temel güvenlik eğitiminden geçmiş olduğunun onaylanması

◆görevlendirilecek her bir kişinin sözkonusu riskler konusunda özel eğitimden geçmiş olduğunun onaylanması

◆görevlendirilecek her bir kişinin görev sırasında karşılaşılabileceği şeyler ve güvenlik gerekçelerinin program gereksinimlerinden önde geldiği konusunda bilgilendirilmiş olduğunun onaylanması

◆görevlendirilecek her bir kişinin görev alanında bulunabilecek her türlü komuta ve kontrol mekanizmasına riayet edeceğinin onaylanması

Tehlikeli bir ortamda göreve çıkmak için izin alınması belli ölçütlere göre gerçekleşir. Sözkonusu bölgede o anda çalışan toplam BBC görevlilerinin sayısı da bu ölçütler arasındadır. Böylece BBC hedefleri gözönünde tutularak, bu alanda çalışan görevlilerinin sayısının mümkün olduğunca azaltılması gözetilir.

3. Gazetecilerin ve diğer görevlilerin temel eğitimi

Genellikle, tehlikeli ortamlara gönderilen gazetecilerin ve diğer görevlilerin bazı temel eğitim kurslarından geçmiş olmaları beklenir.

Birinci kategoride yer alan (meydan savaşı koşullarının süregittiği) bölgelere gönderilenlerin şu kursları almış olmaları gerekir :

- ◆Düşman Çevre Kursu. Bu kurs dünyanın çeşitli bölgelerinde karşılaşılan çeşitli riskleri konu alır.
- ◆Savaş Alanında İlk Yardım (Batfat) Kursu
- ◆Arazide sürücülük kursu

B. GÖREV SIRASINDA

1. Harekat ikmal gerekleri

Londra'daki bir üst yönetici tehlikeli ortamlar listelerinde yer alan bölgelerde gerçekleştirilen bütün hareketlerin sorumluluğunu üstlenir.

Listedeki her ülke için bir alan koordinatörü bu ülkede işe alınan ya da kiralanan personelden sorumludur. Alan koordinatörünün şunları yapması beklenir :

- ◆harekat alanındaki bütün BBC personeliyle, BBC için çalışan herkesin faaliyetlerinden her an haberdar olmak
- ◆harekat alanındaki bütün intikallere onay vermek, öngörülen intikallerle ilgili risk değerlendirmesini yapmak bütün intikallerle ilgili olarak günlük çalışma cetveli tutmak
- ◆bütün BBC personeliyle, yerel tercümanlar ve yardımcıları da dahil BBC'nin işe aldığı ya da anlaşma yaptığı herkesin harekat alanında güvenli çalışabilmeleri için gerektiği gibi donatılmalarını ve koruyucu donanımın bakımının uygun bir biçimde yapılmasını sağlamak
- ◆BBC tarafından harekat yerinde işe alınan herkesin alanda güvenlik içinde çalışabilmesi için uygun biçimde eğitilmesini, hazırlanmasını ya da yeterince bilgilendirilmesini sağlamak
- ◆BBC personeliyle ilgili gerekli kişisel bilgileri içeren bir cetvel hazırlamak ya da alandan sorumlu olan İngiltere'deki üst yöneticinin bütün güvenlik konularından ve ihtilaflardan (örneğin kısıtlı kaynakların israfı) haberdar olmasını sağlamak
- ◆bölgedeki BBC harekat merkezinde yeterince temel güvenlik donanımı (sağlık malzemesi, çelik yelek, vb..) bulundurulmasını sağlamak.

2. Alanda

2.1 Ekip lideri seçmek

Tehlikeli ortamlardaki BBC merkezinin uzağında görev yapacak oları ekipler merkezden ayrılmadan önce ekipten bir kişi güvenlikten sorumlu olarak belirlenir. Ekibin kendi arasında ve Alan Koordinatörü'yle ekip li-

derinin kim olacağı konusunda anlaşması gerekir (hangi bölümün kiraladığına bakılmaksızın, bu kişinin, normal olarak kıdemli muhabir olması gerekir). Belirsizlik varsa Alan Koordinatörü bir kişiyi ekip liderliğine atar.

2.2 Ekip liderinin sorumlulukları

Ekip liderinin şu görevleri yerine getirmesi gerekir :

- ◆kullanılacak araçların, yola uygun, görev için tam donanımlı ve bakımlı olmasını sağlamak; buna gerekli acil durum donanımı da dahildir
- ◆araçta yolculuk yapan bütün ekip üyelerinin uygun biçimde donatılmalarını sağlamak; çelik yelekler, sağlık malzemesinin yanı sıra araçta iletişim için gereken aygıtların (uydu telefonu, cep telefonu) bulundurulmasını ve düzgün çalışmasını sağlamak
- ◆Alan Koordinatörü'nü yola çıkmadan önce görevin maksadı/hedefi ile görev sırasında gidilecek yerlere varma ve geri dönme zamanları konusunda ayrıntılı olarak bilgilendirmek
- ◆görev sürerken meydana gelebilecek değişiklikler konusunda Alan Koordinatörü'nü bilgilendirmek.
- ◆gerektiğinde bir yerli tercüman/rehberin her an ekiple birlikte bulunmasını sağlamak
- ◆ekipteki yerli çalışanların BBC kuralları uyarınca uygun biçimde donatılmalarını, görevde güvenlik içinde çalışabilmeleri için gerekli eğitim, deneyim ve yöreye ilişkin bilgiye sahip olmalarını sağlamak
- ◆ekip üyelerinin görev sırasında yapılacak işler ve plan değişikliklerinde görüş birliği içinde olmalarını ve içlerinde en ihtiyatlı olanının görüşüne uyulmasını sağlamak
- ◆ekip üyelerinin kişisel güvenlik donanımlarını,

özellikle araç dışında çalışırken usulüne uygun biçimde kullanmalarını sağlamak

◆araçta yolculuk yapmakla birlikte BBC personeli olmayan ya da BBC'nin çalıştırmadığı kişilerin BBC güvenlik kurallarını tam olarak anlamasını ve yolculuk için uygun biçimde donatılmasını sağlamak

3. GÖREV SONRASINDA

Tehlikeli bir ortamda görev yapanların İngiltere'ye dönüşlerinde görevleri, edindikleri deneyimler, konuyla ilgili yeni bilgiler ve güvenlik tavsiyelerini kapsayan kısa bir değerlendirme sunmaları gerekir. NCA ve WS'deki (World Service) dış haber editörleri bu görev değerlendirmelerini toplamak ve ilgilenenlere (muhabirler, editörler, vb...) dağıtmaktan sorumludur. Bunların kimi bölümleri Alan Dosyası'nı güncelleştirmekte kullanılır. Hat yöneticilerinin de her görev dönüşünde insanlarla görevleri konusunda görüş alış verişinde bulunmaları beklenir.

NCA ve Dünya Servisi tehlikeli ortamlara intikal ettirilenlerin güvenlik usullerindeki boşluklar dolayısıyla meydana gelmiş olabilecek tehlikeli durumları rapor edebilecekleri gizli bir rapor mekanizması işletir.

BBC görev sırasında gerginlik ya da sarsıntı doğurucu durumlarla karşılaşan kişilerin, görevden sonra vakit geçirmeden BBC bünyesinde oluşturulan Danışma Servisi'ne başvurmalarını tavsiye eder.

1. Belge

BBC Risk değerlendirme formu

Bu kılavuz, 1992 tarihli Sağlık ve Güvenlik Kuralları Yönetmeliğiyle ilgili düzenlemeler uyarınca tehlikeleri saptamak ve risk değerlendirmelerini yönetmekle görevli, örneğin yapımcı, muhabir vb. kişilere yardımcı olması amacıyla düzenlenmiştir.

Risk değerlendirmesi çalışma boyunca zarar verebilecek konuların derinlemesine bir incelemesini kapsar. Böylelikle, gereken tüm önlemlerin alınıp alınmadığı, kaza önlemlerinin artırılmasının gerekip gerekmediği belirlenebilir. Amaç, kimsenin zarar görmemesi ve/veya hastalanmamasını sağlamaktır. Kaza veya hastalıklar insan yaşamını tehdit etmesinin yanısıra, ürünün yokolması, donanımın zarar görmesi, sigorta giderlerinin artması, ya da yargı önüne çıkarılmak gibi durumlar dolayısıyla programı da etkileyebilir.

◆Tehlike dendiğinde insanlara zarar verebilecek herşey (kimyasal maddeler, elektrik, hidrolik kaldırırcılarla çalışma vs.) akla gelir.

◆“Risk” ise , insanların tehlike dolayısıyla karşılaşma olasılıkları bulunan bütün zararlardır.

- Birinci adım

Tehlikeleri saptayın

- İkinci adım

Kimin zarar görebileceğini kestirin

- nc adım

◆Tehlikelerin yol açabileceği riskleri değerlendirin,

◆Ek denetim gerekip gerekmediğine karar verin,

◆önemli bir risk yoksa, başka birşey yapmak gerekmez,

◆Yapılması gereken bir şey bulunduğunu düşünüyorsanız kendinize tehlikeden büsbütün kurtulup kurtulamayacağınızı sorun, kurtulamayacağınızı görürseniz o zaman riskleri nasıl denetleyebileceğinizi düşünün.

- Dördüncü adım

Bulgularınızı not edin

- Beşinci adım

Değerlendirmenizi tekrar gözden geçirerek, arada hava koşulları gibi değişiklikler olup olmadığına bakın.

- Altıncı adım

Etkilenebilecek herkese (kamera ekibi, çalışmanın yapıldığı yerin sahibi, makinistler, müteahhitler vb.) risk değerlendirme bulgularını bildirmeniz ve onların görüşlerini almanız çok önemlidir.

Değerlendirmenin mükemmel olması gerekmez ama yeterli ve koşullara uygun olması şarttır. Yanıtlanması gereken en önemli noktalar şunlardır :

- "Güvenlik önlemleri makul mü? Usulüne uygun denetleme yapılmış mı? "

İleride gerekebileceği için yazılı belgeyi saklayın; böylece, denetim ya da adli koğuşturma durumunda işiniz kolaylaşır. Ayrıca, bu belge akılda tutulması gerekli konuları hatırlatır ve işlemlerin yasallığını kanıtlamayı sağlar.

2. Belge

Tehlikeli ortamlar için görev çizelgesi

Bu belgeyi yurtdışında tehlikeli bölgelere gidecek kişi/kişilerin finansmanını sağlayan sorumlunun doldurması gerekiyor. BBC Haber Merkezi bu uygulamayla lojistik önlemleri ve güvenlikle ilgili durumları denetliyor. Yurtdışı görevin onaylanması için programın bütün ayrıntılarının bildirilmesi gerekiyor.

5. BÖLÜM

İlk yardım

Buraya kadarki bölümlerde ele alınan güvenlik kuralları gazetecilerin tehlikeyle karşılaşma risklerini azaltmaya yönelikti. Gazeteciler, bu kuralara tam tamına uysalar da kaza olasılığı tümüyle ortadan kalkmıyor, ne yazık ki. Bu yüzden, bu bölümde yardım gelene kadar uygulanabilecek ilk yardım konusuna değinilecek. Buradaki bilgiler Centurion Risks Assessment şirketinin yayımladığı “İlkyardım El Kitabı”ndan alıntılandı. Özellikle reanimasyon ve kalp masajı konularında temel ilke ve usuller sıralandıktan sonra belli sayıda somut durum örnekleri de veriliyor.

1. Genel ilkeler

1.1 - İlk yardım öncesi bilinmesi gerekenler

İlk yardım vermek, özellikle ciddi yaralanmalar olduğunda, kazazede hareketsizse, yaralılar arasında çocuklar varsa ya da yaralı sayısı çoksa yardım veren için sarsıcı olabilir. Hasta/kazazede sizden psikolojik yardım da bekler. Burada, yaralanma derecesini anlama ve kişinin yaşama şansını belirleme rolü size düşer. Elbette etkin bir yardım verebilmeniz için, kaza geçirenler arasında olmamanız gerekir.

Mağdurlara güven duygusu kazandırmak, kendileriyle ilgilenileceğini söylemek ve kaygılarını azaltmak önemli. Kazazede, baygın görüldüğü, solunum zorluğu veya kalp rahatsızlığı çektiği durumlarda bile sizi duyabilir, çevrede yaşananların farkında olabilir.

◆Kaza yerinde

Kaza mahalline gelince durumu değerlendirerek kendinizi korunmaya alın. Ateş, oksijen eksikliği, kapalı yer-

ler, elektrik, araç trafiği ve sudan gelen tehlikelere dikkat edin. Kazazedenin Hepatit ya da AIDS gibi virüsler taşıyabileceğini akıldan çıkarmayın. Vücut sıvıları ile temas sırasında eldiven ya da benzeri koruyucularla bu riski azaltabilirsiniz. Her aşamanın baş harflerinden oluşan DETEK etkili bir ilk yardım için gerekli sıralamanın akılda yer etmesini sağlayacaktır.

Durun

- 1- Derin nefes alın,
- 2- “İlk değerlendirme”yi düşünün,
- 3- “Yaranın işleyişi”ni hatırlayın.

Etrafa bakın

- 1- Etrafa bakın, risk azaltıcı sınırları belirleyin.

Trafik

- 1- Aracın durduğu yeri inceleyin,
- 2- Araca yaklaşırken trafiğin durumunu değerlendirin,
- 2- Dikkatli olun.

Etmenler

1. Dış tehlikeleri veya bilinmeyen risk faktörlerini belirlemeye çalışın,
2. Gazlı ortam, kimyasal maddeler, elektrik akım tehlikesi, yangın, yıkılma, patlama, radyasyon, oksijensizlik önemli.

Koruma

- 1- Koruma bariyeri kullanın,
- 2- Başka bir kazaya yol açmayın,
- 3- AIDS, Hepatit virüsü veya diğer kan hastalıkları taşıyıcılarını dikkate alın,

- 4- Eldiven, gözlük, maske vb koruyucuları kullanmaya çalışın,
- 5- Dolaylı ya da dolaysız, her tür deri ve sümüksü madde yoluyla kazazedenin kanı veya vücut sıvısıyla temastan kaçının,
- 6- Her türlü iğne, cam kırığı veya sivri uçlu cisim batmalarından kendinizi koruyun,
- 7- Kazazedenin vücuduyla doğrudan temas etmiş bölgelerinizi hemen yıkayın,
- 8- Bulaşmış her nevi çöpü atın.

1.2 - Acil yardım için gerekli öncelik sıralaması

Tepki verme düzeyinin anlaşılması

◆Tepki veriyor, bilinci açık

-Anlamlı tepkiler veriyor

◆Tepkisiz, bilinci kapalı

- Anlamlı tepki vermiyor.

- Solunum zorluğu (nefes alıp vermiyor) veya kalp problemi (kalbi çalışmıyor) var.

Yaralının verdiği tepkilerin düzeyi durumun ciddi olup olmadığını gösterir. Kişinin oksijen seviyesi azaldıkça bilinç kaybı artar. Yaralıyla ilgilenirken bilinç durumunu da takip edin. Sağlık ekibine kazazedeyle ilgili ulaştıracağınız her ayrıntı yardımın aciliyet ve kapsamı hakkında fikir verecektir.

1.3 - İlk kontrol edilecek noktalar

Yaralanmaları şu önceliklere göre değerlendirin:

A. Ağız yolu

- Hava almayı zorlaştıran kazalar

B. Solunum

- Solunum zorluğu yaratan kazalar ya da solunum zorluğu.

C. Dolaşım

- Kanamalı yaralanmalar ve şok hali

D. İşgörmezlik/Sakatlık

- Bilinç kaybı

- Başka yaralanmalar (kırıklar ve yanma).

İzlenecek yol

- 1- Yaralıyı rahat edeceği bir pozisyona getirmek,
- 2- Yaralı bölgeyi ve kırık kemikleri oynatmamak,
- 3- İmkanlar dahilinde ağrıyı kesmek,
- 4- Gerekli görülürse yaralının taşınmasını sağlamak.

1.4- Kişiyi havasızlıktan kurtarmak

Bu önlem yaşamsal bir önem taşır. Hava almayı engelleyen etkenleri ortadan kaldıramamak yaralının bir kaç dakika içerisinde hayatını kaybetmesine yol açabilir.

Havayla temas birkaç şekilde engellenmiş olabilir:

- ◆Soluk kesilmesi,
- ◆Kan yutma,
- ◆Ağızdaki takma diş, kusmuk, çamur, kan pıhtılaşması gibi yabancı cisimler,
- ◆Solunum yolları şişmesi,
- ◆Yüz ve boyun yaralanmaları.

Yaralı soluk alıp veremiyorsa, yardıma giden kişinin ağız ağıza tekniğini uygulaması gerekiyor.

Solunum aşağıdaki nedenlerle engellenebilir:

- ◆Tıkanma,
- ◆Boğulma,
- ◆Solunum yollarında şişme,
- ◆Bilinç kaybı nedeniyle dilin soluk borusunu tıkaması,
- ◆Yaralının sudan, kandan veya kusmuktan boğulması,
- ◆Kalp krizi,
- ◆Kimyasal madde veya aşırı dozda ilaç alımının yol açtığı zehirlenme vs.

Ne yapmalı?

1. Havayla temas sağlayın
2. Soluk almayı sağlayacak girişleri açın
3. Ağızdan ağıza solunum

Belirtiler

- ◆Soluk kesilmesi ya da tıkanması, hırıltılı sesler
- ◆Yüz morarması ya da solgunluk
- ◆Bilinç yerindeyse soluk alma zorluğu, aşırı çaba
- ◆Bilinç yerinde değilse çırpınmalar

Nasıl giderilir?

1. İki elinizin üçer parmağını yaralının alt çene ucuna, kulakların hemen arkasına yerleştirin ve çenesini öne doğru eğin
2. Nefes alıp almadığını anlamak için gözleyin, dinleyin, hissetmeye çalışın
3. Yaralının burnunu tıkayarak ağızdan ağıza yöntemini uygulayın
4. Solunum durmuş ise, iki kez yavaş ve derin nefes verin

5. Solunum başlamıyorsa başını aynı pozisyona getirerek, ağızdan ağıza yöntemini tekrarlayın

6. Beş on dakikada bir şahdamarın atıp atmadığını kontrol edin

7. Hava ile temas sağlanıp solunum normale dönünce kazazedeyi yan yatırın

- Yetişkin: Altı saniyede bir nefes alıp verir

- Çocuk veya süt çocuğu: Üç saniyede bir nefes alıp verir.

UNUTMAYIN: Yaralının bilinci yerinde değilse, onu yalnız bırakmayın,

UNUTMAYIN: Ağızdan ağıza yöntemi çocuklarda uygulanırken, yetişkinin ağzının çocuğun ağzı ve burnunu örtmesi gerekir.

1.5 - Yan duruş pozisyonu

Kimi durumlarda, yaralının boylu boyunca yan yatırılması gerekebilir.

1. Kazazedenin yanında diz çökün, sizden yana olan kolunu bedeninin altına yerleştirin

2. Yaralının diğer elini karnının üzerine getirin ve dıştaki ayağını diğer ayak bileğinin üzerinde çapraz olarak yerleştirin

3. Yaralının başına bir elinizle destek verin; öteki elinizle yaralının elbisesinin ön tarafını karın hizasından tutarak ileri geri hafifçe körükleyin.

4. Yaralının baş pozisyonunu düzeltin

5. Bacağının üst kısmını iterek kalçasının öne çıkmasını sağlayın.

6. Kolu öne ve yüze doğru yukarı çekin

7. Sırt üstü uzanması için kolu bedenin altından çekin.

Herhangi bir yara almayan ama bilincini kaybeden kazazede yardımsız nefes alıp verebiliyorsa otuz saniye içerisinde yan pozisyona getirilmelidir.

Bilincini kaybeden kazazede, ensesinden veya bel kemiğinden yaralanmış olması nedeniyle yatırılmıyorsa, ağız yolu ense (boyun kemiği) uygun pozisyona getirilene dek çenenin oynatılması yöntemiyle açılır.

1.6- Tepeden tırnağa kontrol yoluyla yaraların araştırılması

Yaralı kendindeyse, baş ve ensesinde gözle görülür bir yarası yoksa ve tıbbi müdahale gecikecekse, diğer yaralarının tespiti için aşağıdaki sıra izlenir.

1. Hastaya ne olduğu ve neresinin ağrıdığı sorulur
2. Hasta belirli bir yerini gösteriyorsa, enseden başlayarak yoklayıp durumu anlamaya çalışın
3. Hastaya hareket etmemesini söyleyin; ağrı veya rahatsızlık hissedip hissetmediğini sorun
4. Ağrı için enseyi kontrol edin; ağrı veya rahatsızlık varsa durun, baş ve enseyi sabitleştirerek acil yardımı bekleyin. Ensede ağrı ya da yaralanma yoksa tepeden tırnağa incelemeyi sürdürün.

Ne için neresi incelenir?

- ◆Ense - ağrı (dur, hareket ettirme),
- ◆Baş- ağrı, şekil bozulması, ıslaklık (kan veya diğer),
- ◆Gözler - görme bozukluğu, gözbebekler,
- ◆Kulak - kanama veya açık akıntı,

- ◆Kürek kemiği - ağrı, şekil bozukluğu, .
- ◆Omuz - ağrı, şekil bozukluğu,
- ◆Köprücük kemiği - ağrı, şekil bozukluğu,
- ◆Kollar - ağrı, şekil bozukluğu, duyarlılık, parmakları, elleri ve kolları hareket ettiremememe,
- ◆Kaburga kemiği - ağrı, şekil bozukluğu (hafifçe bastırın),
- ◆Karın - ağrı, hassasiyet, sertlik,
- ◆Belkemiği - ağrı (bunu anlamak için hastayı hareket ettirmeyin),
- ◆Leğen kemiği - ağrı, (yavaşça bastırın)
- ◆Bacaklar - ağrı, şekil bozukluğu, hassasiyet,
- ◆Ayak bilekleri - ağrı, şekil bozukluğu, şişme,

Hastalık değerlendirmesi

1. Kendini nasıl hissettiğini sorun,
2. Daha önce böyle bir şey olup olmadığını sorun,
3. Boynunda sağlık uyarı kartı bulunup bulunmadığına bakın,
4. İlaç kullanıp kullanmadığını öğrenin,
5. Nabzını yoklayın, (normali 60-100/dk, düzenli, basınçlı)
6. Solunumu kontrol edin, (normali 12-20/dk, düzenli ve rahat)
7. Vücut ısısına bakın, (dinlenme anında normal ve kuru)
8. Alt dudakın iç kısmının rengini kontrol edin, (normali, açık ve koyu pembe)
9. Yaralıyı sakinleştirin ve tıbbi yardım çağırın.

2- Pratik örnekler

2.1 - Bilinci yerinde olmayan kazazadeyle ilgilenmek

Nedenler :

- ◆Kanın beyne gidişinin durması,
- ◆Kafa yaralanmaları,
- ◆Solunum durması,
- ◆Uyuşturucu, alkol, kimyasal maddeler ya da zehir,
- ◆Sara ya da diabet gibi hastalıklar.

Tanı

- ◆Yaralı ne dokunuş (kulak memesinin sıkılması gibi), ne ağrı hissediyor,
- ◆Basit komutları yerine getiremiyor,
- ◆Soluk almıyor olabilir.

Tedavi

1. DETEK'i uyguladığınızdan emin olun,
2. İlk muayene,
3. Kontrol ve hava teması sağlayın,
4. Hava ile temas sağlanınca yan pozisyona getirin (3/4 yan uzanış pozisyonu),

Bilincini yitirmiş bir hastayı sırtüstü yatar durumdayken asla yalnız bırakmayın. Dili geriye doğru kayabilir ve solunum yollarını tıkayabilir. Ayrıca, kusabilir, kusmuşunu yutup boğulabilir.

2.2 - Boğulma

İşaret ve belirtiler

- ◆Konuşamıyor, nefes alamıyor veya güçlkle öksürüyor

◆Elleriye boğazını kavırıyor

Tedavi

Bir yaşını aşkın, bilinci yerinde bir kazazedeyse

1. DETEK

2. İlk muayene

3. Uygun el pozisyonunu bulun (mide boşluğu, göbeğin hemen üzerinde) ve karnını beş kez hızla itin

4. Hava teması hala yoksa, ellerinizi aynı pozisyona getirin

5. Beş itişini tekrarlayın ve solunum yolu açılıncaya veya bilincini yitirene kadar devam edin.

Yaralı, hamile veya aşırı kiloluysa, göğüs kafesi hizasından bastırın. Bu bastırma, solunumu engelleyen cismin çıkarılmasını amaçlar. Cisim çıkarıldıktan sonra hastane ortamında bir iç yaraolanmaya yol açılıp açılmadığı kontrol edilmeli.

Bilincini kaybederse

1. Kişi uygulama sırasında bilincini yitirse, yere yatırın ve yardım isteyin

2. Elle dil/çene devinimini uygulayın

3. “Hayat öpücüğü” yöntemini uygulayın

4. Hala havayla temas sağlanamıyorsa karına beş itiş yöntemini bir kez uygulayın

5. İtişler bitince parmaklarınızı kullanarak engeli çıkarmayı deneyin ve soluk almasını isteyin

6. Cisim çıkarılana dek, her defasında karına baskı uygulayarak engeli ortadan kaldırmayı deneyin ve soluk almasını isteyin

Yaralı baygın halde bulunmuşsa,

Nefes alması için girişilen çabalar sonuç vermiyorsa, başı tekrar uygun pozisyona getirerek karna bir dizi beşlik itişler yapın

2.3 - Kanamalar

Kanamayı durdurmak yaşamsal bir önem taşır.

İşaret ve belirtiler :

- ◆ Atardamar kanaması - canlı kırmızı, fişkırır
- ◆ Toplardamar kanaması - koyu kırmızı, düzenli akar
- ◆ Kılcaldamar kanaması- hafif sızar

Tedavi

Kan yaradan fişkırarak veya hızla akıyorsa kanama tehlikeli boyutta demektir. Kan kaybını önlemek için hızlı davranmak gerekir.

1. DETEK

2. İik muayene.

3. Havayla teması, solunum ve dolaşımı sağlayın.

4. Temiz bir çamaşır, havlu veya kumaş parçasıyla yaranın üzerine doğrudan kompres yapın.

5. Gerektiği kadar sargı bezi, bandaj kullanın, kompres yapın. Doğrudan kompresle ciddi kanamalar kontrol altına alınabilir.

6. Atardamar veya kol ve bacaklarda görülen birden fazla yaralanmada hem doğrudan doğruya bastırma hem de bölgesel sıkıştırma gerekir. Ciddi bir kanamayı kontrol altında tutmak için sıkıştırma noktalarını kullanın.

7. Mümkün olan en kısa zamanda tıbbi yardım çağırın.

Başlıca sıkıştırma noktaları

◆ Kol - üst kısmı (pazu kasının altı, kolun iç yüzeyi)

◆Uyluk kemiği - bacağıın üst kısmı (baldırın iç yüzeyi, kasığın yakını).

- Kanamanın durup durmadığını görmek için asla pansumanı çıkarmaya kalkışmayın. Bu pıhtılaşmayı engeller ve dolayısıyla kanama yeniden başlayabilir.

- Yaralanmalarda çıkık bir kemiği, sümüksü maddeyi veya yabancı cismi yerine yerleştirmeye veya hareket ettirmeye kalkışmayın.

- Yaralı bacağı yavaşça aşağıya çekerek uzatın ve öteki bacakla bitişirin.

- Herhangi bir noktayı aralıksız 15 dakikadan fazla bastırmayın. Kanama sürüyorsa, 15 dakikayı geçmemek koşuluyla yeniden bastırın.

- İç kanama :

Darbe, düşme, delmenin neden olduğu doku tahribatı ya da bir ülser iç kanamaya yol açabilir. Eğer şiddetli etkiler söz konusuysa iç yaralanma ihtimali vardır.

Eğer şok işaretleri ve belirtileri varsa zaman kaybetmeden tıbbi yardımı çağırın.

2.4 - Yaralanmalar

Vücuttaki sıvılarının dışarıya sızmasına ve bakterilerin vücuda girmesine yol açan her türlü cilt zedelenmesi yaralanma olarak nitelenir.

Yaralanma çeşitleri :

◆Sıyrık,

◆ Deri harabiyeti,

◆Yarık,

◆Delinme,

- ◆Cisim saplanması,
- ◆Organın kopması/kesilmesi .

Tedavi

1. DETEK
2. İlk değerlendirme
3. Sadece yaraları temizleyin
4. Derin ve önemli yaralanmalar, cisim saplanması vs. durumlarda tıbbi yardım çağırın
5. Tetanos aşısı her beş yılda bir yenilenmeli

2.5 - Kırıklar

Kemik kırılma veya çatlama durumunda arızanın gerektiği gibi tedavisi ağrıyı azaltır ve çatlama kemiğin başka zararlar vermesinin önüne geçer. Kemik çarpma sırasında kırılmış olabilir. İki çeşit kırık vardır : Kapalı ve açık kırıklar. Her iki kırık çeşidi de komplikasyonlara yol açabilir.

- Kapalı kırıklar

- Kırık bölgesinin üzerindeki deride zedelenme görülmez

- Açık kırıklar

- Deride zedelenme vardır. Kırık kemik gözle görülebilir de görülmeyebilir de. Ciddi bir kanama olabilir. Yaranın mikrop kapması enfeksiyona yol açar.

- Kemiğin parçalanmasıyla oluşan kırıklar

- Kırılmayla birlikte kemik çok küçük parçalar halinde ufalanır.

- Kemik içi kırıklar

- Kemikler üst üste binebilir. Kimi durumlarda kuşku

uyandırıcı bir değişme gözlenemediğinden kemik içi kırık tanısı kolay konulamaz.

İşaret ve belirtiler

- ◆ Ağrı ve hassasiyet
- ◆ Şekil bozukluğu
- ◆ Renk değişimi,
- ◆ Açık kırıkta kanama, yara
- ◆ Kemiğin gözle görülmesi,
- ◆ Şok

Tedavi

1. DETEK
2. İlk değerlendirme
3. Yarayı inceleyin
4. Yarayı sargı beziyle sarın
5. Kırık kol veya bacağı hareket ettirmeyin, sabitleştirin
6. Şişmeyi durdurmak için buz kullanın
7. Acilen tıbbi yardım çağırın.

- Ağır kırık :

- Kan damarları, sinirler ve kırığın çevresi zarar görür.

İşaret ve belirtiler

- ◆ Kazazede kemiğin kırıldığını hissetmiş veya işitmiş olabilir
- ◆ Yaralı bölgede ağrı veya hassasiyet
- ◆ Yaralı bölgede şekil bozukluluğu (kan toplaması, şişme)

Tedavi

1. Kanamayı durdurun
2. Yara/yaraları sargı beziyle sarın
3. Bedenin yara alan kısmını sarsmamak için yaralı kolu göğüs kafesine, bacağı ise diğer bacağına bitişti-rerek hareketsiz kılın
4. Asla çıkık bir kemiği yerine yerleştirmeye, sümük-sü madde veya yabancı bir cismi yerinden oynatmaya kalkışmayın
5. Çok gerekmedikçe, yaralıyı hareket ettirmeyin
6. Durum kırık olduğunu düşündürüyorsa kırık tedavisi uygulayın

6. BÖLÜM

Basın özgürlüğü ihlallerinin araştırılmasına ilişkin esaslar ve yöntemler

New York'daki Birleşmiş Milletler Hukuk İşleri Bürosu ve Cenevre'deki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışmaların yöntem ve kurallarını en iyi tanımlayan uluslararası kuruluşlar arasında yer alıyor. Söz konusu kuralların basın özgürlüğü alanına uyarıldığı bu bölümde, 1995'te Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi'nce yayımlanan "İnsan Hakları El Kitabı"ndan da yararlanılmıştır.

1. Genel ilkeler

- ◆ Her araştırma yazılı bir rapor haline getirilmeli. Toplanan ayrıntıların kayıtları muhafaza edilmeli. Söylentilerin önüne geçmek için olayların yazımında bilginin doğruluğu teyit edilmeli. Durum acil ya da çok ciddiye bilgi radyo veya telefon aracılığıyla -gizlilik kaydıyla- iletilebilir. Yine de, daha sonra rapor yazılı hale getirilmelidir.
- ◆ Araştırmacı topladığı bilgilerin gizliliğine bağlı kalmalı. Gizliliğe özen göstermemek mağdur, tanıklar veya araştırmacı açısından ciddi sorunlar yaratabilir. Araştırmacı tanık beyanlarını kullanmak ve adlarını yayımlamak için izin almalı. Araştırmacı polis ya da resmi bir kurum için değil bir araştırma kurumunda çalıştığını, çalışmanın ulusal ya da uluslararası yargıyla bağlantısı bulunmadığı tanık/mağdura anlatmalı.
- ◆ Görüntü kaydı özel kurallara tabidir. Beklenmedik, hatta düşmanca tepkilere yol açabileceğinden

fotoğraf çekme ya da görüntü kaydı asgari düzeyde olmalı. Kötü muamaleye maruz kalanların fotoğrafları olabildiğince gözlerden uzak ve özel bir yerde çekilmeli. “Yanlış” ellere geçtiğinde tanınmaması için işkence veya kötü muameleye uğramış mağdurların yüz fotoğrafı çekilmemeli.

2. Araştırmanın dört aşaması

◆ İlk aşama kanıt ve iddiaların toplanmasıdır. Koşullar uygunsa, tanıkların kimle konuştuklarını bilmeleri için araştırmacı, kimliğini ve kim için çalıştığını açıklamalı. Mağdurlar, araştırmacının gerçek konumunu tam olarak bilmeli. Araştırmacı daha sonra görüşmesi gerektiğinde mağdurla nasıl ilişkiye geçilebileceğini öğrenmeli, tanıkların yeni gelişmeler ya da bir tehdit durumunda kendisiyle ilişkiye geçebileceklerini hatırlatmalı.

Araştırmacı çalışmasına başlarken öncelikleri saptamalı. En ağır basın özgürlüğü ihlali gazeteciyi ve ailesini hedefleyendir.

(a) Yargısız infazlar ve cinayetler, cinayet teşebbüsleri, ölüm tehditleri ve kaçırmalar. Uluslararası Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesi yaşam hakkına ve bu hakkın yasalarca koruma altına alındığına işaret ediyor. Ayrıca, kimsenin yaşama hakkı elinden alınamaz (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 3). Bağımsız kurumların yaptığı soruşturmalar hükümetlerin uluslararası hukuk çerçevesinde yaşam hakkına yönelik saldırıları araştırma yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 1989/65 nolu kararında devletlerin yükümlülükleri, yargısız infaz ve kurşuna dizmeleri önlemeye ve bu infazların etkin bir biçimde

araştırılmasına ilişkin ilkeler açıkça belirtilmiştir.

(b) Zalimane, insanlıkdışı, alçaltıcı muameleler ve işkence. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 5. maddesi kişi onuruna saygı gösterme zorunluluğuna işaret ediyor: "Hiçkimseye işkence, zalimane, insanlıkdışı veya alçaltıcı muamele yapılamaz, ceza verilemez." Devlet, görevlileri, ya da açık veya örtük resmi onayla hareket eden kişiler aracılığıyla fiziksel, psikolojik veya ahlaki acıya yol açmak suretiyle işkence yapar veya zalimane, insanlıkdışı ve alçaltıcı muamelede bulunursa, kişi onuruna saygı hakkını ihlal eder.

(c) Yasadışı tutuklama veya gözaltılar. Devlet, görevlileri, ya da açık veya örtük resmi onayla hareket eden kişiler aracılığıyla geçerli bir gerekçe olmadan kişinin özgürlüğünü elinden alır, hapse atar, gözetim altına alır veya zorunlu ikamete tabi tutarsa kişilik onuruna saygı gösterilmesi hakkını ihlal etmiş olur. Bu tür uygulamalar, "kimse keyfi olarak tutuklanamaz, gözaltına alınamaz ve sürgün edilemez" hükmünü getiren İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9. maddesinin tanıdığı özgürlük ve can güvenliği hakkıyla çelişir. Bu haklar aynı zamanda Uluslararası Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi'nin 9-1 maddesinde de teminat altına alınmıştır. Dahası, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun 1992'de yayımlanan bir raporunda da, "tutuklama, düşüncenin barışçı yoldan ifadesinin engellenmesinin en baskıcı yollarından biridir ve bu nedenle çok ciddi bir insan hakları ihlalidir," diyor.

(d) Düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik saldırı ve tehditler.

Haber verme hakkına yönelik olarak medyayı

ilgilendiren diğ er ihlaller:

- Binalara (yazı işleri binası, matbaa) düzenlenen saldırılar
- Adli, idari ve ekonomik baskılar
- Bilginin ulusal dolaşımı önündeki engeller
- Bilginin uluslararası dolaşımı önündeki engeller.

Sonuç raporu büyük ölçüde bu çerçevede yazılır (7. Bölüm).

Araştırmacılar, hem devlet görevlileri veya devletin açık/örtük resmi onayıyla hareket eden kişilere hem de silahlı muhalif gruplara veya onların teşvik veya onayıyla hareket eden kişilere isnat edilebilecek vakalar üzerinde eşit ölçüde durmaları gerektiğini unutmamalıdır.

◆İkinci aşamada, araştırmacı mağdurların anlatımlarını gözden geçirdikten sonra eksik bilgileri toplamaya çalışır. Mümkün olduğu ölçüde yetkililere iddialarla ilgili sorular yöneltir. Bilgi toplama yöntemine ileride yer verilecektir.

◆ Üçüncü aşama sonuç raporun yazılmasıdır.

◆Araştırmacı çalışmasında önerilerde bulunur. Ayrıca, mağdur ve yakınlarının can güvenliklerinin tehlikeye girmemesini gözetir, koşullara göre önlemler alır. Araştırmacı, çalıştığı her vakanın takibini sağlar ve tanıklara karşı olası yıldırma çabaları konusunda dikkatli davranır.

3. Tanık ifadelerinin toplanması

◆Bu, araştırma sürecinin esasıdır. Koşullar elverirse, araştırmacı, tanıktan ad, soyad gibi temel bilgileri alacağı, tanığı rahatlatacağı, düşüncelerini,

çelişkilerini ve önyargılarını gözleyebileceği bir ön görüşme yapar. Araştırmacı, böylece, görüştüğü kişinin mağdur, tanık veya suçlu olduğu iddia edilen kişi olup olmadığına karar verir.

◆ Tanığın görüşme için tam rızası alınmalı ve kendisiyle tercihan bir hemcinsi görüşmelidir. Görüşme sonrası yazılan raporda kişinin hal ve davranışları (hareketler, sinirlilik, sıkıntı) da not edilmeli. Ayrıca, ses, görüntü kaydı ve fotoğraf çekilip çekilmediği raporda belirtilmeli. Tercihan, iki araştırmacı olmalı. Tanık da, bir arkadaşı ya da yakının görüşmede bulunmasını isteyebilir.

◆ Çevirmen, tanık ve araştırmacının diline vakıf olmalı. Çevirmen, konuşmaları özetlemek, boşlukları başka yerlerden edinilmiş bilgilerle doldurmak, ifadeleri “düzeltmek”, belirsizlik veya çelişkileri yok etmek yoluyla tanığın ifadelerini saptırmamalı.

◆ Koşullar elverdiği ölçüde standart soru kağıdı kullanmaya çalışmalı. Bu, olayı kavramayı sağlar, önemli soruların unutulmasını da önler. Öte yandan, soru kağıdı, arada bir gözetilerek serbestçe kullanılmalı ve görüşmenin bu yolla kesintiye uğramaması sağlanmalı. Burada verilen soru kağıtları Birleşmiş Milletler (Belge 1) ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (Belge 2) tarafından kullanılıyor. Her iki belge de yöneltilecek soruların tabiatı ve toplanacak bilgilerin doğruluk derecesiyle ilgili fikir veriyor. Bu arada, araştırmacı elinde bulundurduğu belgelerin kendisi ve mağdurlar için tehlike doğurabileceğini unutmamalı. Her koşul altında, bu belgelerin varlığı kesinlikle gizli tutulmalı.

◆ Görüşme koşulları yazıyla ya da başka bir yöntemle kayda geçmeli. Araştırmacı:

- Görüşmeye katılan kişilerin isimlerini, hangi sıfatla orada bulduklarını not eder,
- Kişinin görüşmeye özgür iradesiyle katıldığını beyan etmesini sağlar,
- Kişinin görüşme yönteminden memnun olup olmadığını sorar,
- Görüşmenin gizlilik sınırlarını açıklar (üçüncü bir şahsın katılmasında ısrar edilmesi halinde),
- Görüşülen kişiye çevirmeni anlayıp anlamadığını, çeviriden memnun olup olmadığını sorar.

◆ Araştırmacı görüşmeyi kendine güvenli bir şekilde sürdürür:

- Soruları teker teker sorar,
- Gerginlik yaratacak sorulardan kaçınır,
- Açık ve anlaşılır sorular sorar,
- Açık uçlu sorular sorar, “evet” veya “hayır” diye yanıtlanabilecek sorulardan kaçınır,
- Sorular yanıtı içermez. (“Olay yerindeydiniz, değil mi?” yerine “olayın meydana geldiği gün siz nerede bulunuyordunuz” gibi).

Belge 1

Birleşmiş Milletlerce kullanılan soru kağıdından bir kesit

GİZLİ

Kişiyeye yönelik insan hakları ihlali soru kağıdı

No :

Tarih :

1) Mağdur

- Soyadı:
- Adı:
- Cinsiyeti:
- Doğum tarihi ve yeri :
- Kimlik belgesi (türü, numarası, veriliş tarihi, geçerlilik tarihi) :
- İşi:
- Önceki işi :
- Eğitim (Okul adları):
- Siyasi Parti/dernek, sendika üyeliği:
- Medeni durumu (bekar, evli, çocuk sayısı, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı, adları, soyadları, doğum tarihleri) :
- Şu anki adresi:
- Daimi adresi :

2) İhlal

- Tarih ve saati :
- Yer (Ülke, bölge, kasaba, mümkünse tam adres) :
- Nasıl oldu? (Ayrıntılı anlatım) :
- Gözaltı yeri:
- Salıverilme tarihi :
- İşkence, kötü muamele. Tutuklama, götürülme, gözaltı, sorgu ve salıverme tarihlerini belirtin. Ayrıca kötü muamelenin nasıl, hangi süreyle, hangi sıklıkla gerçekleştiğini betimleyin. Kötü muamelede bulunanların kaç kişi olduklarını ve mümkünse adlarını belirtin. Her birinin ne yaptığını anlatın ve kötü muamelenin

sonuçlarını verin; bu sonuçların ne zaman müşahade edilmiş olduğunu da ekleyin.

- Sizce, onları kötü muameleye iten neydi? İnsan haklarını ihlal etmelerine yol açan ne yapmış olabilirsiniz?

- Gözaltı koşulları (yalnız tutma, ziyaret hakkı, beslenme):

- İhlalden doğrudan sorumlu kişiler hakkında bildikleriniz:

3) Bilginin kaynağı (mağdurdan başkasıysa)

- Adı:

- Soyadı :

- Adresi :

- Mağdurla ilişkisi :

4) Tanık (mağdur ya da ihlali bildiren kişi değilse)

- Adı :

- Soyadı :

- Adresi :

- Mağdurla olan ilişkisi :

5) Araştırmacının bilgi kaynağı/kaynaklarına ilişkin önerisi var mı?

6) Araştırmacının giriştiği acil eylem (Siyasi, askeri yetkililer ve adli makamlarla ilişki veya sözgelimi toplanan bilgilerin doğrulanması) :

7) Bilgi kaynağı/mağdur/tanık araştırmacıya ne sordu?

8) Bilgi kaynağı/mağdur/tanık adının kullanılmasına izin veriyor mu? Kişi verdiği bilgilerin resmi girişimlerde ya da açıklanacak raporlarda kullanılmasını kabul ediyor mu?

Belge 2

Sınır Tanımayan Gazeteciler'in soru kağıdı örneği

GİZLİ

1) Görüşme bilgileri

- Tarih, yer :

- Soru kağıdını dolduran kişi (adı, soyadı, sıfatı, kuruluştaki görevi) :

- Görüşmede hazır bulunanlar :

- Kişi görüşmeyi kendi özgür iradesiyle mi kabul etti, Araştırmacının görüşme tarzını benimsiyor mu? (Aşağıdaki beyan yazdırılır ve imza attırılır: "Görüşmeye özgür irademle katıldığımı ve görüşmede kullanılan yöntemi benimsediğimi beyan ederim".)

- Kişi çevirmeni anlıyor mu, çeviriden memnun mu? (Aşağıdaki beyan yazdırılır ve imza attırılır: "Çevirmeni anladığımı ve sözlerimin çevirisinden memnun olduğumu beyan ederim").

- Görüşmenin gizlilik sınırları.

2) Mağdura ilişkin bilgiler

- Adı, soyadı :

- Doğum tarihi :

- Cinsiyeti :

- O andaki adresi :

- Daimi adresi :

- Uyuşu, (varsa) önceki uyuşu :

- Din ve etnik kökeni (belirginse) :

- Medeni hali, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı (adları, soyadları, yaşları, meslekleri ve adresleri) :

- Askerlik durumu (askerliği devam ediyor, çağrı yapılabilir, askerlikten muaf, ihtiyat, eski asker) :
- İŖi /mesleği/sıfatı :
- Siyasi parti, dernek, sendika üyeliği :
- Siyasi parti, dernek, sendika sorumlukları:
- Ayrıca belirtmek istediği biyografik bilgiler (Kendisi, medya kuruluŖu, ailesinin politik, sosyal, dinsel, etnik bağlantılar nedeniyle baŖından geçen eski olaylar) :

3) Gözaltı

- Tarih ve saat :
- Yer (ev, iŖyeri, diğer) :
- Gözaltına alan merci (polis, asker, diğer) :
- Gözaltı sırasında gösterilen gözaltı emri veya diğer bir belge :
- Gözaltına alma gerekçesi belirtildi mi?
- Gözaltı sırasında Ŗiddet kullanıldı mı?
- Tanık var mıydı?
- KiŖisel ve mesleki malzemelere (not defteri, adres defteri, belge, fotoğraf makinası, teyp, kamera, kaset, gazete) el konu mu? El konduysa, makbuz verildi mi?
- Ailesi, avukatı veya gazetesini haberdar etmesine izin verildi mi?
- Kendisi gözetim altındayken evinde ya da bürosunda arama yapıldı mı?
- Yakınları tehdit edildi mi?

4) Tutuklama

- Cezaevinin yeri ve türü :
- Kalma süresi :

- Tutukluluk kategorisi ve statüsü (politik, adli, akli den-
gesizler, cinsiyet, yaş, etnik yapı, din) :
- Hapishane koşulları (hücrenin boyutları, hücre başı
insan sayısı, yatak takımı, pencere, havalandırma,
sıcaklık, aydınlanma, düzenli sudan yararlanma, sıhhiye,
toplam tutuklu sayısı, vs.) :
- Beslenme (nicelik ve nitelik; beslenmede dini usullere
saygı) :
- Beden eğitimi olanağı, tutukluların genel sağlık duru-
mu:
- Akraba, arkadaş, meslekdaş, avukat ve doktorla
görüşme imkan ve sıklığı :
- Gönderilen paket, mektup, gazete ve kitapların ulaşma
imkanı :
- Cezaevi personeliyle ilişkileri (cezalandırma: türü,
sıklığı, sonuçları) :
- Sorguya çekildi mi?
- Evet ise, kim sorguladı, kaç kez, hangi koşullarda ve
sorgulamanın konusu neydi?
- Tehdit edildi mi? İfade imzalanması istendi mi?
- Diğer bilgiler :

5) Yargılanma

- Duruşma tarihi ve yeri :
- Dava gününde duruşmaya çıkarıldı mı?
- Dava basına kapalı mıydı?
- İddia makamında kim vardı?
- Davada başka sanık bulunuyor muydu?
- Yabancı gözlemci var mıydı?

- Sivil mi yoksa askeri mahkemede mi yargılandı?
- Hangi yasa maddesinden yargılandı?
- Mahkeme başkanının adı :
- Karar :
- Avukatı duruşma salonunda hazır bulunuyor muydu?
- Avukatlarının ad, soyad ve adresleri :
- Savunma nasıldı?
- Karar temyiz edildi mi?
- Yargılamanın tarafsızlığına inanıyor mu (anlatın) ?
- Karardan sonra hangi cezaevine gönderildi? (Yargılama sırasında bulunduğu tutukevinden farklı bir yere gönderildiyse) :

6) İşkence ve kötü muamele

- İşkence gördünüz mü? Kötü muameleye maruz kaldınız mı?
- İşkence gerekçesi neydi?
- Sizce, işkence veya kötü muamelenin nedenleri ne?
- Hangi aşamada işkence gördünüz (tutuklanma, tutuklunun araçla götürülmesi, sorgu, salıveriliş arefesinde) ?
- Kötü muameleye kaç kişi katıldı?
- Bu kişileri tanıyabilir misiniz?
- Her birinin rolünü anlatabilir misiniz?
- İşkencede doktor da hazır bulundu mu?
- Doktorun rolünü anlatın (işkencede sırasında mı, öncesinde mi, sonrasında mı gördünüz? İşkenceye katıldı mı?)
- İşkence görmediğinize dair bir belgeyi imzalamaya zorlandınız mı?

- İfade imzalamaya zorlandınız mı?
- İşkence gören başka kişi(ler) oldu mu?
- Yaşadığınız işkence, kötü muamele veya acıların şeklini, süresini, sıklığını anlatabilir misiniz:
- İşkence veya kötü muamele sonrasında tedavi gördünüz mü?

7) Basının çalışmasının engellenmesi

- Olayda adı kuruluşun adı, adresi ve niteliği :
- Gördüğünüz engellemeleri anlatın:
- Saldırı, hırsızlık, yangın ya da toplatma olduysa anlatın, zararın boyutları nedir?
- Gazeteye el konulması veya yayının sınırlandırılması nasıl oldu?
- Adli, ekonomik ve idari baskının nitelik ve çapını anlatır mısınız :

Not: Tanık soru kağıdı sayfalarını parafe etmeli. Araştırmacı ve görüşülen kişi (çeviriden memnun olması koşuluyla) son sayfayı imzalamalı.

8) Cezaevi ziyareti

- ◆ Araştırmacı, cezaevinde gazeteciye ziyaret izni almasa da bilgi edinmeye çalışmalı. Çoğu zaman en iyi aracı gazetecinin ailesidir. Kimi zaman da Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Komitesi yoluyla gazeteciyle ilgili bilgi edinilebilir. (8.Bölüm)
- ◆ Araştırmacı fırsat buldukça tutuklu gazeteciye ziyaret etmeye çalışmalı. Araştırmacı kurallar çerçevesinde hem cezaeviyle ilgili genel bilgiler, hem de gazeteciye ilişkin özel bilgiler toplamalı.
- ◆ Araştırmacı ziyaret izni için cezaevi yetkilileriyle

görüşmeli. Gazeteciyle tek başına görüşmenin sağlanıp sağlanmadığı yazılı olarak kayda geçmeli. Ziyaret sırasında ses kaydı yapma, fotoğraf çekme, malzeme (gıda, ilaç, giyim) ve/veya para verme, çevirmen, doktor, avukat bulundurulmasına izin verilip verilmediği de bu belgede not edilmeli.

◆Araştırmacı, gazeteci tutukevine koyulur koyulmaz yöneticiyle görüşme talebinde bulunmalı. Bu görüşmede araştırmacı kimliğini bildirmeli, yöneticinin adını not etmeli ve ziyaretinin amaç ve özelliğini anlatarak işbirliği önermeli. Bu arada, tutukluyla ilgili kaydedilen bilgilerin doğruluğu ve yasaya uygunluğunu (adı, soyad, yaş, medeni hal, meslek, adres, yasal durumu, tutukluluk tarihi ve koşulları, gözaltı tutanağı veya teslim belgesinin düzenleniş tarihi ve içeriği, adli yetkililere çıkarılma tarihi, ve gerekirse de, duruşma tarihini) kontrol edilmeli. Gerekirse, yöneticiyle birlikte cezaevi dolaşılabilir.

◆Gazeteciyle görüşme gizliliğe gölge düşmemesi için özel bir yerde yapılmalı (görüşmenin nasıl yapılacağı konusunda 8. Bölüm, ICRC'nin Önerileri'ne bakınız).

7. BÖLÜM

Araştırma raporunun yazılması

Rapor, sistematik, anlaşılır ve özlü bir tarzda yazılmalıdır. RSF, araştırmalar ve yıllık raporun yazımında çerçeveyi çizen on konu başlığı belirledi. Böylece, yıllara ve ülkelere göre karşılaştırmalar kolaylaşıyor.

Öldürülen gazeteciler: O ülkede hayatlarını kaybeden yerli veya yabancı gazeteciler. Yalnızca, mesleki etkinlikleri ve bu dolayısıyla ifade ettikleri fikirleri nedeniyle ölen gazeteciler listeye alınır. Rapor, “katledilen” gazetecilerle “öldürülen” gazetecileri birbirinden mümkün olduğu kadarıyla ayırmaya çalışır.

“Katledilen” gazeteciler: Planlanarak, bizzat hedef alınarak öldürülürler. Cinayet yargı kararı olmaksızın bir devlet görevlisi ya da devletin açık/örtük onayıyla hareket eden biri tarafından işlenirse yargısız infaz sayılır. Yargı kararı sonrası işlenen cinayetler Uluslararası Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi’nin 14 ve 15. Maddelerindeki savunma hakkına saygı gösterilmediği takdirde keyfi infaz olarak kabul edilir. Bu arada, Uluslararası Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi’nin savunma hakkına ilişkin hükümlerine saygı gösterildiği durumlarda bile, Sınır Tanımayan Gazeteciler yargı kararıyla işlenen cinayetlere (ölüm cezası) de, diğer zalimane, insanlıkdışı veya onur kırıcı ceza ve muamelelere olduğu gibi karşı çıkıyor.

“Öldürülen” gazeteciler, bizzat hedef seçilip seçilmediği belirlenemeyen ama işi gereği savaş, saldırı ve şiddet olaylarını izlerken öldürülen gazetecilerdir.

“Kayıp” gazeteciler: Ailesi, yakınları ya da

meslektaşları tarafından ortadan yokolmalarının iş ya da görüşleriyle bağlantılı olduğu düşünülen gazetecilerdir. Kaçak yaşayan, özgür iradesiyle nereye gittiğini kimseye söylemeden ortadan kaybolan gazeteciler “kayıp” sayılmazlar. Kişinin, devlet görevlileri veya devletin açık/örtük desteği/teşvikiyle davranan kişilerce ya da örgütlü gruplarca zorla tutuklanması, gözaltına alınması, kaçırılması veya özgürlüğünün kısıtlanmasına karşın durumun resmi olarak reddi “zorla kaybedilme” kapsamına girer. Araştırmacının yaşananları kanıtları ve tanıklarıyla ortaya çıkarması gerekir.

İşkence gören gazeteciler: Mesleki faaliyet veya görüşleri dolayısıyla ruhsal ve fiziki acılara maruz kalan gazeteciler. İşkence durumunda, yaşanan kötü muamelelerin niteliğinin ortaya konması için bağımsız bir doktor tarafından tıbbi bilirkişi raporunun düzenlenmesi gereklidir.

Hapisteki gazeteciler: Bir gazetecinin 48 saatten fazla cezaevi, karakol, kamp veya bir yerde tutulması. Araştırmacı, yasal ve keyfi, geçici tutuklamalarla ev hapsi durumunu kayda geçirir, mümkünse gazetecinin tutulduğu yerin koşullarını öğrenir. Resmi olarak, geçici tutukluluk, gözaltı gibi tanımlar yapılsa da yapılmassa da özgürlüğün 48 saatten fazla kısıtlanması bu kategoriye giriyor.

Gözaltına alınan gazeteciler: Bir gazetecinin 48 saatten az bir süre için cezaevi, karakol, kamp veya bir yerde tutulması.

Saldırıya uğrayan gazeteciler: Gazetecinin mesleğini icrası ya da görüşleri nedeniyle saldırıya uğraması, hırpalanması. Bu gruba gazeteciyi engellemek için ailesi, dostları, komşuları, meslektaşlarını hedef alan

saldırılarla keyfi infaz teşebbüsleri ve göstermelik infazlar da dahildir (kimi durumlarda, göstermelik infazlar işkence sayılır).

Tehdit ve tacize uğrayan gazeteciler: Gazetecilerin, mesleklerini özgürce yerine getirmelerini engellemek için, devlet/politik kuruluş/silahlı grup/dinsel topluluk tarafından dolaylı/dolaysız, toplu/kişisel veya ciddiyeti anlaşılan ancak kaynağı belirsiz şekillerde fiziki, psikolojik, ekonomik ve benzeri şekillerde tehdit edilmesi.

Adli, idari veya ekonomik baskılar: Gazeteciler veya medya her an mahkeme önüne çıkabilir. Basın özgürlüğü “iftira” ve benzeri durumlarda basının sorumluluğunu öngördüğünden kimi yargılamalar anlaşılabilirse de, yargılamada politik yaklaşım egemense ve yantutarlık açıkça, adli baskıdan söz etmek mümkündür. Devlet medyasında çalışan gazetecilerin karşılaştığı görevden alma, kızağa çekme ve sürgün gibi siyasi yaklaşımlarla medyayı etkileyebilecek kota, reklamlarla şantaj, mali veya politik denetim gibi ekonomik ve idari baskılar da bu kapsamdadır.

Bilginin ulusal dolaşımı önündeki engeller: Bu başlık ulusal basına yönelik yayım yasakları, geçici kapatma, bayide el koyma, radyo, televizyon, elektronik haberleşmenin engellenmesi, habercilerin not, kaset, film gibi haber üretim araçlarına el konulması ya da kopyalarının alınmasıyla basın işyerlerine, basımevleri, dağıtım şirketleri, bayiler ve gazete satıcılarına yönelik saldırıları kapsar.

Bilginin uluslararası dolaşımı önündeki engeller: Tutuklama, gözaltı, sınırdışı etme, yabancı medyanın yerel muhabirlerine, o ülkedeki yerleşik temsilcilerine

veya özel olarak yolladığı habercilerine yönelik vize engeli. Gazetelere el koyma, geçici ve süresiz yasaklama, dışarıdan getirilen haber malzemesine el koyma, ülke dışından yapılan radyo veya televizyon yayınlarının parazitlerle engellenmesi de bu kapsamdadır. Devletin, politik ya da askeri grupların, haberlerin ülkeye giriş çıkışını engellemek için başvurduğu yöntemlerin bütünü de bu başlık altında yer alır.

8. BÖLÜM

ICRC ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiler

ICRC (Uluslararası Kızılhaç Komitesi) ve insan hakları ve ifade özgürlüğünü savunan sivil toplum kuruluşları (STK) basın özgürlüğü üzerine araştırma yapan gazetecilere kayda değer yardımlar sağlayabiliyor. Bu bölümde, ICRC'in çalışma kurallarıyla birlikte alanda çalışan başlıca STK'ların tablosu sunuluyor.

1. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

◆1863'de İsviçre'de kurulan bir uluslararası özel haklar örgütüdür. ICRC, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri ile birlikte Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'ni oluşturuyor.

◆ICRC kişisel ya da mesleki etkinlikleri nedeniyle tehdit edilen gazetecilerin yardımına koşuyor. Ne var ki, birlikte çalışma için kuruluşun sıkı çalışma kurallarını benimsemek gerekiyor:

- Ketumluk ve gizlilik kuruluşun pratikte halka açık olmayan yerlere girmesini sağlayan temel ilkelerinden biridir. ICRC çalıştığı vakalarla ilgili bilgilerin gizli-liği ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır, dolayısıyla kuruluşun bilgilerine ulaşanların da aynı şekilde davranmasını ister. ICRC dayanışma gösterdiği gazeteci vakalarına ilişkin kampanyalara tarafsızlığı nedeniyle asla katılmaz.

- Yasallık ("ICRC yalnızca ilgili hükümet yetkililerinin rızasıyla harekete geçebilir.")

- Devamlılık ("ICRC alandaki çalışmasına uzun süre devam eder.")

- Tarafsızlık ("ICRC tutuklanma ve gözaltına alınma

gerekçelerini tartışmaz, serbest bırakılma talep etmez. ICRC delegelerinin cezaevi ziyaretleri sadece insani amaçlıdır: Bu sadece, kayıpları, işkence ve kötü muameleyi önlemeyi, tutuklunun yaşadığı maddi ve manevi ortamı incelemeyi, gerekli yardımda bulunmayı, gerekirse yetkililerden koşulların düzeltilmesi için talepte bulunmayı kapsar.”)

◆ ICRC duruma göre farklı şekillerde müdahalelerde bulunur:

- Uluslararası silahlı çatışmalarda çabalarını 187 ülke tarafından onaylanmış olan 4. Cenevre Konvansiyonu ile 146 ülkenin onayladığı Ek Protokole dayandırır. Bu konvansiyonlar savaş tutuklarını veya tutuklu sivilleri ziyaret gibi hakları tanıyarak.

- Ülke içi silahlı çatışmalarda, ICRC çalışmasını Cenevre Konvansiyonu'nun 3. maddesine ve 138 ülkenin onayladığı 2. Protokole dayandırır. Bu hukuksal zemin kuruluşu silahlı çatışmanın taraflarının tutukladığı insanları ziyaret etme hakkını tanıyarak:

- Silahlı çatışma dışındaki şiddet ortamlarında, özellikle de iç çatışmaların yaşandığı durumlarda kuruluş çalışmalarını Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi Tüzüğü'ne göre yürütüyor.

◆ Bazı durumlarda, ICRC gazetecilere özel bir destek sunabiliyor

- Uluslararası silahlı çatışma bölgelerinde, kuruluş gazetecilere de her sivil sağlanan asgari koruma desteği sunuyor.

1977 tarihli 1. Ek Protokol'ün 79. Maddesine göre;

“1. Silahlı çatışma bölgelerinde tehlikeli profesyonel görevler üstlenen gazeteciler 50. Madde'nin birinci fıkrasına göre sivil kişiler olarak kabul edilirler.

“2. Gazeteciler, sivilliklerine gölge düşürecek bir eyleme girişmemeleri koşuluyla, akredite savaş muhabirlerinin 3. Konvansiyonun 4. Maddesinin dördüncü fıkrasının öngördüğü statüden silahlı güçler nezdinde yararlanabildikleri gibi, sözleşmelere ve yürürlükteki protokollere uygun olarak korunurlar.

“3. Gazeteciler kendi ülkelerinden, o anda buldukları ülkeden ya da çalıştıkları medya kuruluşundan gazeteciliklerini kanıtlayan bir kimlik edinebilirler.”

Akredite savaş muhabirleri ayrıca özel bir statüye sahiptir. Kendi ülkelerinin silahlı güçlerine eşlik etmelerine izin verilen gazeteciler savaş muhabiri olarak kabul edilirler. Silahlı güçler gazeteciye gerekli kimlik kartını vermek durumundadırlar. Gazeteci karşı tarafın eline düşmesi halinde bu kart sayesinde savaş tutsağı statüsünden yararlanır. Kısacası, savaş muhabirleri savaş tutsaklarına ilişkin 1949 tarihli 3. Cenevre Konvansiyonu'na korunurlar. Ancak, savaş muhabirleri askeri operasyon bölgelerinde dolaşırken özel bir korumadan yararlanmazlar.

◆ICRC'nin özgürlükleri ellerinden alınanları ziyareti

(1) 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonları ve 1977 tarihli Ek Protokoller, uluslararası silahlı çatışma durumlarında ICRC'ye tutuklu/gözetim altındaki savaş tutsaklarını veya tutuklu sivilleri ziyaret hakkı tanıyor. Konvansiyonlar iç silahlı çatışma durumlarında, bir

yaptırım ön-görmediğinden ICRC'in ziyaret hakkı edinmek üzere taraflarla her kişi için ayrıca görüşmesi gerekir. ICRC müdahalesinden kimin yaralanabileceğinin ölçüsü duruma göre değişebilir: Özgürlüğünden yoksun kalmasına bir çatışma, ayaklanma ya da iç karışıklığın yol açtığı durumlarda, ICRC neyle suçlandığına (terör, sabotaj gibi) bakmaksızın kişiyi ziyaret edebilir.

(2) ICRC'nin ziyaretlerinin başlıca amaçlarından biri işkence ve kaybettirmeleri önlemektir. Bütün dünyanın mahkum ettiği işkence 10 Aralık 1984'te Birleşmiş Milletlerce benimsenen "İşkence, zalimane, insanlıkdışı, onur kırıcı ceza ve muamelelere ilişkin sözleşme"yle de yasaklanmış olmasına karşın sürüyor. Uluslararası hukuk da fiziksel ve psikolojik işkenceyi, bedensel cezaları, küçük düşürücü, onur kırıcı muameleleri, sakatlamaları, tedavi dışı tıbbi ve bilimsel deneyleri, kötü muameleyi ve şiddeti yasaklıyor. İşkence, her durumda, Cenevre Konvansiyonları'nın ağır bir ihlali olduğundan savaş suçu olarak cezalandırılmalıdır.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre işkence, "zorla bilgi veya itiraf elde etme, açıkça belirtilmeyen nedenlerle cezalandırma, yıldırma, baskı amacıyla veya ayrımcılık gözeterek bir devlet görevlisinin, resmi sıfatlı birinin devletin açık veya örtük onayıyla uyguladığı fiziksel ve/veya ruhsal acı/ızdırıp veren her türlü eylemi kapsar. İşkence, yasal yargılama sonucu verilen cezalarla bunların yol açtığı acı veya ıstırapı kapsamaz."

ICRC temsilcileri işkencenin yapıldığı yerleri nadiren görebilir. İşkence vakaları, ICRC'ye genellikle mağdurun kendisi ya da tanıklar, kimi zaman da işkenceci tarafından aktarılır.

İşkence uygulamada, aşağıdaki üç biçimden birine bürünür.

- Tutukluluk koşulları, kötü muamelenin bir şekli olabilir: Cezaevi kuralları, aşağılayıcı uygulamalar ve/veya psikolojik koşullar.

- Kötü muamele ve işkence sorgu yöntemi olarak kullanılabilir: Sorgu, polis merkezi, askeri garnizon, cezaevi, açık arazi ya da benzeri bir yerde yapılır.

- Kötü muamele disiplinsizlik ve denetim eksikliği nedeniyle polis, ordu, cezaevi gardiyanlarınca yapılır.

ICRC işkence ve kötü muameleyi önlemek için cezaevi müdürü, sorgudan sorumlu kişiler ve devletin üst düzey yetkilileriyle görüşmeler yapar.

(3) Görüş şartları

ICRC ziyaretlerin somut ve güvenilir önerilere dönüşebilmesi için yetkililerden aşağıdaki taleplerde bulunur:

- ICRC'nin ilgi alanına giren tüm tutuklularla görüşebilme,
- Bu tutukluların tutulduğu her yere girebilme,
- Tutuklularla, başka birinin bulunmadığı koşullarda özgürce görüşme,
- Sonraki ziyaretlere izin verilmesi,
- Tüm tutukluların listesinin verilmesi,
- Gerektiğinde ihtiyaçların dışarıdan getirilmesine izin verilmesi,
- ICRC buna karşılık, edinilen bilgilerin gizli tutulacağına teminet verir ("ICRC yaptığını anlatır, gördüğünü anlatmaz").

(4) Ziyaret

- ICRC temsilcisinin insani sorunlar konusunda nesnel bir fikir edinebilmesi zaman alır. Tutuklu sayısına ve sorunlara bağlı olarak ziyarete birden fazla ICRC temsilcisi katılabilir. Kuruluş, bu ekipte çoğunlukla bir de doktor bulundurur.

- Ziyaret, temsilcinin, görevi gereğince cezaevinin yapısı (tıbbi bakım, spor, sağlık altyapısı) ve tutukluların yaşamı (günlük düzen) konusunda sorular yöneltebileceği cezaevi yöneticisiyle görüşmesiyle başlar. Amaç, cezaevi yönetimiyle yapıcı bir diyalog geliştirmektir. Temsilci, gardiyan, doktor ya da aşçının yaklaşımları arasındaki olası farklılıkları gözönüne alarak personelin davranışlarını gözlemeli, aynı zamanda cezaevinin her yerini görmeye çalışmalıdır.

- Tutuklu ile görüşme başbaşa yapılmalıdır. Bu, tutukluya yaşadığı ortamdan bir olsun uzaklaşabileceği bir tür soluk alma fırsatı verir. Konuşulacak özel bir şey olmasa da böyle bir soluk alma tutuklunun kırılan onurunu yeniden kazanmasına yardımcı olabilir. Böyle bir görüşme diğer tutukluları ve cezaevi personeli de olumlu etkileyebilir. Temsilcinin tutukluların ziyaretçiyi değerlendirme ve onu nasıl kullanacağını bilme gibi sezgisel bir beceri geliştirdiğini aklında tutması gerekir. Temsilci tutuklunun kişi onurunu zedeleyen çeşitli ihlallere maruz kalma olasılığına karşı da özel bir dikkat göstermelidir.

(a) Fiziksel: Saldırı (darbe, işkence), beslenmeyi etkileme (ishal, kilo kaybı, aşırı şişmanlığa yol açan kısıtlama veya yasaklamalar), cezalandırmalar (üst arama, yaptırımlar, aşağılama, taciz), yalnız kalamama,

tek-düzelik, dayatmalar, uzun süre beklemek, duygu ve he-yecan yoksunluğu. Uyku bozuklukları ve kendini idare edememe gibi sorunlara ayrıca dikkat edilmelidir.

(b) Duyusal yoksunluk: Aşırı veya yetersiz aydınlanma, ısı, kötü koku, aşırı gürültü veya sessizlik.

(c) İlişkiler: Aile, doktor, avukat, diğer tutuklular, cezaevi yetkilileri veya devlet görevlileriyle ilişkiler, mektuplaşma veya haberleşme.

-Ziyaret sonunda, temsilci yetkiliyle bir kez daha görüşür. Cezaevi koşullarının değerlendirilmesi bir dizi ölçüte bağlı olmakla birlikte cezaevi ortamı ve temsilcinin ortamı nasıl algıladığı da önemlidir.

◆ICRC ile nasıl bağlantı kurulur?

- Varsa, ülkenizdeki çevre ülkelerden de sorumlu bölgesel ICRC'ye ya da yalnızca ülkenizden sorumlu ICRC temsilciliğe başvurun. 1 Ocak 1998 itibariyle, ICRC şu ülkelerde faaliyet gösteriyordu :

(a) **Afrika:** Angola, Burundi, Etiyopya, Fildişi Sahili, Güney Afrika, Kamerun, Kenya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya, Nijerya, Ruanda, Senegal, Somali, Sudan, Zimbabve.

(b) **Amerika:** Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Brezilya, Guatemala, Haiti, Kolombiya, Meksika ve Peru.

(c) **Asya-Pasifik:** Afganistan, Endonezya, Filipinler, Hong Kong, Hindistan, Kamboçya, Pakistan, Sri Lanka ve Tayland.

(d) **Batı Avrupa ve Balkanlar:** Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Macaristan, Makedonya (FYROM) Yugoslavya Cumhuriyeti ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti.

(e) **Doğu Avrupa ve Orta Asya:** Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Özbekistan, Tacikistan ve Ukrayna.

(f) **Magrip ve Ortadoğu:** Filistin Yönetimi, Irak, İran, İsrail, Kuveyt, Lübnan, Mısır, Tunus, Suriye, Ürdün ve Yemen.

ICRC Temsilcilik adresleri Cenevre'deki merkezden edinilebilir (Bak. Ek 1).

- Ülkenizde ICRC yoksa Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketini oluşturan Kızılhaç veya Kızılay'a bağlı 169 ulusal dernekten biriyle temas kurabilirsiniz. Ancak en doğrusu, kuruluşa ait "Hot Line" hattı üzerinden kuruluşun merkeziyle ilişkiye geçmektir. 1985'de kurulan ICRC'ye ait "Hot Line" hattı (Tel: 00 41 22 734 60 01) tehdit altındaki gazetecinin yakın çevresinin yararlanabileceği bir acil çağrı hattıdır. Acil durum sözkonusu olduğunda gazetecinin ailesi, çalıştığı kuruluşun yazı işleri veya ilgili basın meslek kuruluşu ICRC'ye başvurabilir. Başvuruda kişi ve olayla ilgili tüm bilgilerin ve yetkililer nezdinde yapılan önceki müracaatların bildirilmesi gerekiyor.

◆İç çatışma, karışıklık veya gerginlik hallerinde ICRC ne yapar?

- Kayıpları araştırır.
- Yetkililer, birinin öldüğü, yakalandığı, tutuklandığı ya da cezaevine konulduğuna ilişkin bilgileri kayda geçirecek durumu mağdurun ailesine iletir. Aile ve tutuklunun onayıyla bilgiler, gizlilik kaydı yoksa ilgili mesleki kuruluşlara iletilir.
- Uzun süren gözaltı durumunda, temsilcisini genellikle

doktor eşliğinde tutukluyu ziyaretle görevlendirir.

- Aileyi günü gününe gelişmelerden haberdar eder.

- Salıverilme durumunda, başka bir olanağı yoksa, kişinin ülkesine dönmesinin sorumluluğunu üstlenebilir.

- Cenevre'deki Merkezi Araştırma Ajansı kişisel vakalarla ilgili bütün ICRC bilgilerini saklar.

2. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

Basın özgürlüğü ihlallerini araştıran gazetecilerin hem insan hakları örgütleri hem de basın ve ifade özgürlüğünü korumada uzmanlaşmış örgütlerle sürekli ilişki halinde olmalarında yarar var. Sivil toplum kuruluşları araştırmacı için hem bir bilgi kaynağı hem de bilgi dolaşımı aracıdır. Bu örgütler kimi durumlarda siyasi, teknik ve lojistik destek de sağlayabilir. Bu kuruluşların adreslerini Ek 1'de bulabilirsiniz.

STK listesinde, bu alanda çalışan uluslararası kuruluşlar yer alıyor. Merkezi ABD'de olan Human Rights Internet'ten (İnsan Hakları Ağı-HRI) insan hakları alanında çalışan 5.000 dernek ve kişiden oluşan bir liste edinilebilir. HRI, insan hakları kuruluşlarının mali kaynakları konusunda bir uluslararası veri tabanı da sunuyor.

International Service for Human Rights (Uluslararası İnsan Hakları Servisi-ISHR), yerel ve uluslararası kuruluşlarla Birleşmiş Milletler'e bağlı ajanslar arasında ilişki sağlıyor. Merkezi Cenevre'de bulunan ISHR beş alanda çalışıyor: bilgi (üç ayda bir bülten yayımlar), çalışma yöntemleri (STKların BM işleyişini izlemelerine yardım), eğitim (BM işleyişine dair kurslar yönetme), ziyaretler (ilk Cenevre ziyaretinde STKlara eşlik etme) ve koordinasyon (bilgi değişimi ve

yardımlaşma için STK'lar arası ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi).

◆Genel Sivil Toplum Kuruluşları

- Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü-AI)) 162 ülke ve bölgede 4,200 grupta biraraya gelen bir milyondan fazla üyesi bulunuyor. Çalışmalar merkezi Londra'da bulunan Uluslararası Sekreteryaya tarafından koordine ediliyor. Kuruluşun amacı tutuklu bulunan düşünce suçlularının serbest bırakılması, siyasi tutukluların adil yargılanması, ölüm cezası ve işkencenin kaldırılması, yargısız infazlar ve "kayıplar"ın son bulmasını sağlamaktır. Af Örgütü tutuklulara destek oluyor, tehdit altındaki insanlar için "acil eylem" kampanyaları düzenliyor ve bölgesel eylem ağlarını teşvik ediyor. Kuruluş ayrıca, insan hakları ihlallerinin mağdurlarına yardım ulaştırmayı amaçlayan bir programı da sürdürüyor. 1995'te bu programın bütçesi 400,000 ABD Doları idi. Af Örgütü, çok sayıda raporla birlikte her yıl toplanan bilgilerin özeti sunan bir yıllık yayımlıyor.

- 1922'de kurulan Federation Internationale des Ligues des Droites de l'Homme (Uluslararası İnsan Hakları Birlikleri Federasyonu-FIDH) ilk uluslararası insan hakları kuruluşudur. Merkezi Paris'te bulunan kuruluş, 90 ulusal insan hakları birliğini bünyesinde topluyor ve uluslararası bir dayanışma ve baskı ağı oluşturuyor. FIDH çeşitli araştırma, hukuki gözlem çalışmaları ve insan hakları formasyon toplantıları düzenliyor.

- Human Rights Watch (İnsan Hakları Gözlem Komitesi- HRW) insan hakları alanında faaliyet gösteren en önemli Amerikan kuruluşudur.

Çalışmalarına 1978'de Helsinki Watch adıyla başlayan HRW kişisel bağışlar ve vakıflarca finanse ediliyor, HRW, 60'ı aşkın ülkede yaşanan insan hakları ihlalleriyle ilgili sistematik araştırmalar yapıyor. Bölgesel büroların yaptığı araştırmalar (Afrika, Amerika, Asya, Avrupa, Ortadoğu), özel programlar (Silah Projesi, Cezaevi Projesi, Kadın Hakları Projesi ve Özgür İfade Fonu) çerçevesinde yayımlanan raporlar ile tamamlanıyor.

◆İfade ve Basın Özgürlüğü alanında etkinlik gösteren Uluslararası STK'lar

- Merkezi Londra'da bulunan Article 19 (19. Madde) yürüttüğü alan çalışmaları temelinde ifade özgürlüğüne ilişkin yerel yasalarla bu hakkın kullanımının pratik koşulları üzerine ayrıntılı raporlar yayımlıyor.

- Committee to Protect Journalists (Gazetecileri Koruma Komitesi - CPJ) merkezi New York'ta bulunan bir Amerikan kuruluşudur. CPJ basına yönelik ihlalleri izliyor, yıllık raporlar yayımlıyor ve protesto mektuplar yoluyla hükümetler üzerinde baskı uyguluyor.

- Index on Censorship (Sansür İndeksi) sansür ve ifade özgürlüğü ihlalleriyle mücadele kuruluşu aynı adla 15 günde bir yayımlanan bir uluslararası dergi çıkartıyor.

- International Federation of Journalists (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu-FIJ) dünyanın pek çok yerindeki gazeteci sendikaları ve kuruluşlarından oluşuyor. Sendikaların çıkarlarının yanısıra, FIJ tehdit edilen gazetecileri savunuyor ve açık mektuplar göndererek hükümetler nezdinde girişimlerde bulunuyor. FIJ ayrıca , demokrasi ve medyanın bağımsızlığını

amaçlayan destek programları yürütüyor.

- World Association of Newspapers (Uluslararası Gazeteler Birliği-WAN) bir çok ülkenin gazete sahiplerinin biraraya gelerek oluşturduğu kuruluş, medyanın normal işleyişinin önündeki engeller konusunda hükümetlere karşı, özellikle gönderdiği protestolarla bir baskı grubu olarak çalışıyor.

- Pen International (Uluslararası Pen) ifade özgürlüğü ve düşüncenin serbest dolaşımını uğruna tüm yetenek ve ünlerini ortaya koyan dünya çapındaki yazarların bir araya gelerek oluşturduğu bir kuruluştur. 1921'de Londra'da kurulan Uluslararası Pen'in 91 ülkede toplam 126 merkezi ve 13,000 üyesi bulunuyor. Uluslararası Pen'in bünyesinde, Cezaevindeki Yazarlar Komitesi, Pen yardım Fonu, Barış İçin Çaba Gösteren Yazarlar Komitesi ve Kadın Yazarlar Komitesi bulunuyor.

- 1950'de kurulan International Press Institute'ün (Uluslararası Basın Enstitüsü-IPI) 90'ı aşkın ülkede üyesi bulunuyor. Düşünce ve basın özgürlüğünü geliştirme ve gazetecilerin güvenliği konularında çalışmalarını sürdüren IPI, ayda iki bülten çıkarıyor ve yıllık "World Press Freedom Review" (Dünya Basın Özgürlüğü Dergisi) raporunu yayımlıyor.

- World Press Freedom Committee (Dünya Basın Özgürlüğü Komitesi-WPFC) demokrasi ve basın özgürlüğünü destekleyen bir Amerikan örgütüdür. Bu kuruluş, bağımsız medyayı desteklemek amacıyla çok sayıda program düzenliyor. Çalışmaları Amerikan vakıflarınca finanse ediliyor.

EKLER

EK 1

GEREKLİ ADRESLER

Genel Kuruluşlar

Amnesty International - AI (Uluslararası Af Örgütü)

Easton Street, Londra WC1X 8DJ - İngiltere

Tel: (44) 171 413 55 00 - Fax: (44) 171 956 11 57

Website: www.amnesty.org

Federation International des Leagues des Droits des Hommes - FIDH

(Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri
Federasyonu) 17, passage de la Main d'or, 75011 Paris
- Fransa

Tel: (33) 1 43 55 25 18 - Fax: (33) 1 43 55 18 80

Website: www.fidh.imaginet.fr

Human Rights Watch - HRW (İnsan Hakları Gözlem Komitesi)

350 Fifth Avenue, New York, NY 10018 - 3299 - ABD

Tel: (1 212) 972 84 00 - Fax: (1 212) 972 09 05

Website: www.hrw.org

◆İfade ve Basın Özgürlüğü Kuruluşları

Article XIX (19. Madde)

Lancaster House, 33 İslington High Street, Londra
N1 9LH, İngiltere

Tel: (44) 171 278 92 92 - Fax: (44) 171 713 13 56

Committee to Protect Journalists - CPJ (Gazetecileri Koruma Komitesi)

330, Seventh Avenue, 12th Floor, New York,
New York 10001 - ABD

Tel: (1 212) 465 10 04 - Fax: (1 212) 465 95 68

Website: www.cpj.org

Index on Censorship

Lancaster House, 33, Islington High Street,

Londra N1 9LH, İngiltere

Tel: (44) 171 278 23 13 - Faks: (44) 171 278 18 78

Website: www.indexoncensorship.org

Federation of International Journalists - FIJ (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu)

Rue Royale 266, B 1210 Brüksel - Belçika

Tel: (32) 2 223 22 65 - Faks: (32) 2 219 29 76

Website: www.ifj.org

World Association of Journalists (Dünya Gazete Sahipleri Birliği)

25, rue d'Astorg, 75008 Paris - Fransa

Tel: (33) 1 47 42 85 00 - Faks: (33) 1 47 42 49 48

International Pen (Uluslararası Pen)

9-10 Charterhouse Buildings, Goswell Road, Londra
EC1 M7AT - İngiltere

Tel: (44) 171 253 43 08 - Faks: (44) 171 253 57 11

Email: intpen@gn.apc.org

International Press Institute - IPI (Uluslararası Basın Enstitüsü)

Spiegelgasse 2, A1010 Viana - Avusturya

Tel: (43) 222 512 90 11 - Faks: (43) 222 512 90 14

Reporters sans frontieres - RSF Sınır Tanımayan Gazeteciler

5, rue Geoffroy Marie 75009 Paris - Fransa

Tel: (33) 1 44 83 84 84 - Faks: (33) 1 45 23 11 51

Email: rsf@rsf.fr Website: www.rsf.fr

World Press Freedom Committee (Uluslararası Basın Özgürlüğü Komitesi)

11600 Sunrise Valley Drive, Reston,

Virginia 22091 - ABD

Tel: (1 703) 648 10 00 - Faks: (1 703) 620 45 57

Diğer Uluslararası Kuruluşlar

**Bureau de liaison des nations unies avec les
(NGO Birleşmiş Milletler STK İrtibat Bürosu)**

Room 176-2, Palais des Nations, 8-14, avenue de la Paix
CH-1211 - Cenevre 10 - İsviçre

Tel: (41) 22 917 21 27 . Faks: (41) 22 917 00 01

Website: www.un.org

**Centre des droits de l'homme des nations unies
(Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi)**

Palais des Nations, 8-14, avenue de la Paix

CH-1211 - Cenevre 10 - İsviçre

Tel: (41) 22 917 42 11 - Faks: (41) 22 917 01 23

Website: www.un.org

**Comité International de la Croix-Rouge et du
Croissant-Rouge - CIRC**

(Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Komitesi)

19, avenue de la Paix, CH-1211, Cenevre - İsviçre

Tel: (41) 22 734 60 01 - Faks: (41) 22 733 20 57

Website: www.icrc.org

**Haut Commissariat des Nations unies pour les
refugiés - UNHCR**

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

5-7, avenue de la Paix

2500, CH-1211 - Cenevre - İsviçre

Tel: (41) 22 739 81 11 - Faks: (41) 22 731 95 46

Website: www.un.org

UNESCO

7, Place de Fontenoy - 75700 Paris - Fransa

Tel: (33) 1 45 68 42 03 - Faks: (33) 1 45 68 55 84

Website: www.unesco.org

EK 2

KAYNAKÇA NOTLARI

İnsan hakları konusunda pek çok kitap olmakla birlikte pratik yol göstericilik amacıyla yayımlananlar bir ikiyi geçmiyor. Bu konuda yayımlanan en yeni çalışma Kathryn English ve Adam Stapleton'ın *İnsan Hakları El Kitabı* ("The Human Rights Handbook, A Practical Guide to Monitoring Human Rights"; Colchester, University of Essex, Human Rights Center, 1995, 378 Sayfa) adıyla kaleme aldıkları kusursuz yapıttır.

Avrupa Birliği Komisyonu yayınları arasında da araştırmacıların başvuru kaynağı olarak yararlanabileceği pek çok el kitabı bulunuyor. *Uluslararası Toplulukla Diğer Ülkeler Arasında Demokratik İlkeler ve İnsan Haklarına Saygı Temelinde İletişim* ("Communication on Taking Account of Democratic Principles and Human Rights in Agreements Between The International Community and Other Countries"; Brüksel, 1995, 18 Sayfa) adlı Komisyon çalışması bu örnekler arasında.

Birleşmiş Milletler'in de çok sayıda yayını bulunmasına karşın bunlar kolayca bulunamıyor. Merkezi Cenevre'de bulunan Uluslararası İnsan Hakları Hizmetleri (ISHR - International Services for Human Rights) üçüncü dünya ülkelerindeki kuruluşlarla Birleşmiş Milletler birimleri arasında ilişkileri sağlıyor ve kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırıyor. ISHR insan hakları konusuna giriş olarak değerlendirilebilecek *Yönelim Elkitabı, BM İnsan Hakları Komisyonu, Alt Komisyon ve İlgili Mevzuat* ("Orientation Manuel, The UN Commission on Human Rights, its Sub-Commission, and Related Procedures"; Cenevre, İSHR, 1993, 98 sayfa) adlı bir kılavuz yayımladı.

Bu kılavuzun hazırlanmasında ayrıca Birleşmiş Milletler'in düzenli olarak güncelleştirilen uluslararası antlaşmalar ve şartlar raporu *Uluslararası Enstrümanlar. 31 Aralık 1995 İtibarıyla Onaylanan Şartlar* ("International Instruments. Charts of Ratifications as of 31 December 1995"; Birleşmiş Milletler, Cenevre, GE96-15198, 1996, 12 sayfa), Birleşmiş Milletler Hukuk İşleri Dairesi'nin katliam soruşturmalarında izlenecek kurallar ve soruşturma usullerine ilişkin raporu *Katliam İddialarının Soruşturulmasına İlişkin BM İlkeleri* (Principles Governing UN Investigations into Allegations of Massacres"; New York, DPI-1710, 1995, 118 sayfa), Birleşmiş Milletler Suçu Önleme Servisi'nce yayımlanan *Yargısız İnfazlar, Rasgele Öldürmeler ve Kurşuna Dizmeler'in Önlenmesi ve Bu Tür Öldürmelerin Soruşturulması El Kitabı* ("The Manual on The Prevention of Extrajudicial, Arbitrary and Summary Killings and Methods of Investigating Such Executions"; ST/CSDHA12. F.91. IV.1, Viyana, 1991) ile henüz yayımlanmamış olan *Haiti'deki BM Uluslararası Sivil Misyonu Gözlemcileri İçin Yönergeler ve Talimatlar*'dan ("Orientations and Directions for Observers of The UN International Civilian Mission in Haiti"; Port-au-Prince, Ağustos 1993, 82 sayfa) yararlanılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği alan araştırmalarına gönderilen personeli için *Güvenlik için Uyanıklık* ("Security Awareness"; Cenevre, 1995, 168 sayfa) başlığıyla hizmete özel bir belge yayımladı. Bu belge Sınır Tanımayan Gazeteciler ile UNESCO tarafından 1993'de yayımlanan *Gazeteciler İçin Hayatta Kalma Kılavuzu*'nda ("Survival Guide for Journalists") yer verilen bilgileri daha kapsamlı bir biçimde sunuyor.

EK 3

SINIR TANIMAYAN GAZETECİLER

Sınır Tanımayan Gazeteciler'in saptamalarına göre 26 Haziran 1999 itibariyle dünyada 76 gazeteci cezaevinde. Dünyanın yarısından çoğunda yayınlara el koyma, yayın yasağı ve sansür sürüyor. Bugün, iki milyar dolayında kadın ve erkek gerçeği öğrenme hakkının kısıtlandığı ülkelerde yaşıyor. 20'yi aşkın ülkede şubeleri ve üyeleri bulunan Sınır Tanımayan Gazeteciler haber alma ve haber yayma hakkını savunan bağımsız bir kuruluştur.

1- RSF cezaevindeki gazetecilere yardım için çalışıyor. RSF basın kampanyaları düzenliyor, hükümetlere protesto mektupları gönderiyor. RSF'nin çağrılılarıyla medya kuruluşları (gazete, radyo ve televizyonlar) cezaevlerindeki 40'a yakın gazeteciye omuz verdi. RSF, aynı zamanda, cezaevindeki gazetecilere avukat temin ediyor, kefalet ve para cezaların ödenmesine katkıda bulunuyor, zor durumdaki gazetecilerin ailelerine yardım ediyor.

2-RSF basın özgürlüğü ihallerini açıklıyor. RSF 15 günlük ve aylık bültenleri, yıllık raporları, kimi durumlarda ülke ve bölgelerde gelişmelerle bağlantılı özel raporlarıyla ve internetteki web sitesiyle ihlalleri dünyaya duyuruyor.

3- RSF baskı gören medyaya yardım ediyor. Resmi baskılara uğrayan ya da açık çatışmaların ve silahlı grupların şiddetinin yaşandığı yerlerdeki bağımsız yayınlara malzeme yardımı yapıyor.

4- RSF Basın özgürlüğü tartışmalarını özendiriyor. Gazetecilerin meslek ahlakı, teknolojik gelişmeler, resmi yetkililerle ilişkiler ve ekonomik sorunlar

EK 3

SINIR TANIMAYAN GAZETECİLER

Sınır Tanımayan Gazeteciler'in saptamalarına göre 26 Haziran 1999 itibariyle dünyada 76 gazeteci cezaevinde. Dünyanın yarısından çoğunda yayınlara el koyma, yayın yasağı ve sansür sürüyor. Bugün, iki milyar dolayında kadın ve erkek gerçeği öğrenme hakkının kısıtlandığı ülkelerde yaşıyor. 20'yi aşkın ülkede şubeleri ve üyeleri bulunan Sınır Tanımayan Gazeteciler haber alma ve haber yayma hakkını savunan bağımsız bir kuruluştur.

1- RSF cezaevindeki gazetecilere yardım için çalışıyor. RSF basın kampanyaları düzenliyor, hükümetlere protesto mektupları gönderiyor. RSF'nin çağrılılarıyla medya kuruluşları (gazete, radyo ve televizyonlar) cezaevlerindeki 40'a yakın gazeteciye omuz verdi. RSF, aynı zamanda, cezaevindeki gazetecilere avukat temin ediyor, kefalet ve para cezalarının ödenmesine katkıda bulunuyor, zor durumdaki gazetecilerin ailelerine yardım ediyor.

2-RSF basın özgürlüğü ihallerini açıklıyor. RSF 15 günlük ve aylık bültenleri, yıllık raporları, kimi durumlarda ülke ve bölgelerde gelişmelerle bağlantılı özel raporlarıyla ve internetteki web sitesiyle ihlalleri dünyaya duyuruyor.

3- RSF baskı gören medyaya yardım ediyor. Resmi baskılara uğrayan ya da açık çatışmaların ve silahlı grupların şiddetinin yaşandığı yerlerdeki bağımsız yayınlara malzeme yardımı yapıyor.

4- RSF Basın özgürlüğü tartışmalarını özendiriyor. Gazetecilerin meslek ahlakı, teknolojik gelişmeler, resmi yetkililerle ilişkiler ve ekonomik sorunlar

çerçevesinde çalışma koşulları üzerine konferanslar, seminerler düzenliyor.

5-RSF, başlıca uluslararası kuruluşlarla birlikte danışman statüsüyle Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve UNESCO bünyesinde faaliyet gösteriyor. RSF ayrıca Afrika İnsan ve Halklar Hakları Komisyonu nezdinde de gözlemci.

6-RSF, Fransız hükümetince de kamu yararı statüsünde bir kuruluş olarak kabul ediliyor.

SINIR TANIMAYAN GAZETECİLERİN ŞUBELERİ

Almanya - Reporter ohne Grenzen

Oranienstrasse, 24 - 10999 Berlin. Almanya
Tel: 49 30 615 85 85 - Faks: 49 30 614 34 63
E-mail:rog@berlin.snafu.de

Belçika - Reporters sans frontieres

Chaussée de Saint-Job, 267 Résidence St Bernard - Bte 16
1180 Brüksel. Belçika. Tel: 32 2 374 71 19 - 375 45 91
Faks: 32 2 374 71 19 - E-mail: rsfbelgique@arcadis.be

İspanya - Periodistas sin fronteras

Centro de Prensa de la Asociacion de Madrid
C/Claudio Coello No 98 - 28006 Madrid. İspanya
Tel: 34 1 585 00 45 - Faks: 34 1 585 00 20

Fransa - Reporters sans frontieres

5, rue Geoffroy Marie - 75009 Paris. Fransa
Tel: 33 1 44 83 84 84 - Faks: 33 1 45 23 11 51
E-mail:rsf@rsf.fr - Website: http://www.rsf.fr

İsveç - Reportrar utan granser

Fyrverkarbacken, 42 - 11260 Stokolm. İsveç
Tel: 46 8 618 48 41 - Faks: 46 8 618 93 36
E-mail: rug.se@netlimit.com

İsviçre - Reporters sans frontieres

Case postale 48 - 1211 Cenevre 8. İsviçre
Tel: 41 22 328 44 88 - Faks: 41 22 328 44 89
E-mail: rsf.ch@bluewin

EK 4

SOS Basın Hattı

00 33 1 47 77 74 14

Hiçbir gazeteci, kendi ülkesinde de dışarıda da basın özgürlüğünü kısıtlamaya kararlı hükümetler karşısında güvencede değil. RSF, bu yüzden, American Express'in desteğiyle bir "SOS Basın" hattı kurdu. Tutuklanan, sınırışı edilen ya da kaybolan gazetecilerin yakınları başlarından geçenleri 24 saat açık olan ve Fransızca/İngilizce hizmet veren bu telefon hattından dünyaya duyurabiliyor.

Bu hat yalnızca gazetecilerin değil, aynı zamanda, gazeteci ailelerinin, yazı işlerinin ve meslek örgütlerinin de hizmetinde.

SOS Basın Hattı'nı aramadan önce sorunla karşılaşan gazetecinin kimliği, uyruğu, çalıştığı medya kuruluşu türünden gerekli bilgilerin toplanması RSF'nin zaman geçirmeden ve etkili bir çalışma başlatmasına katkıda bulunacaktır.